

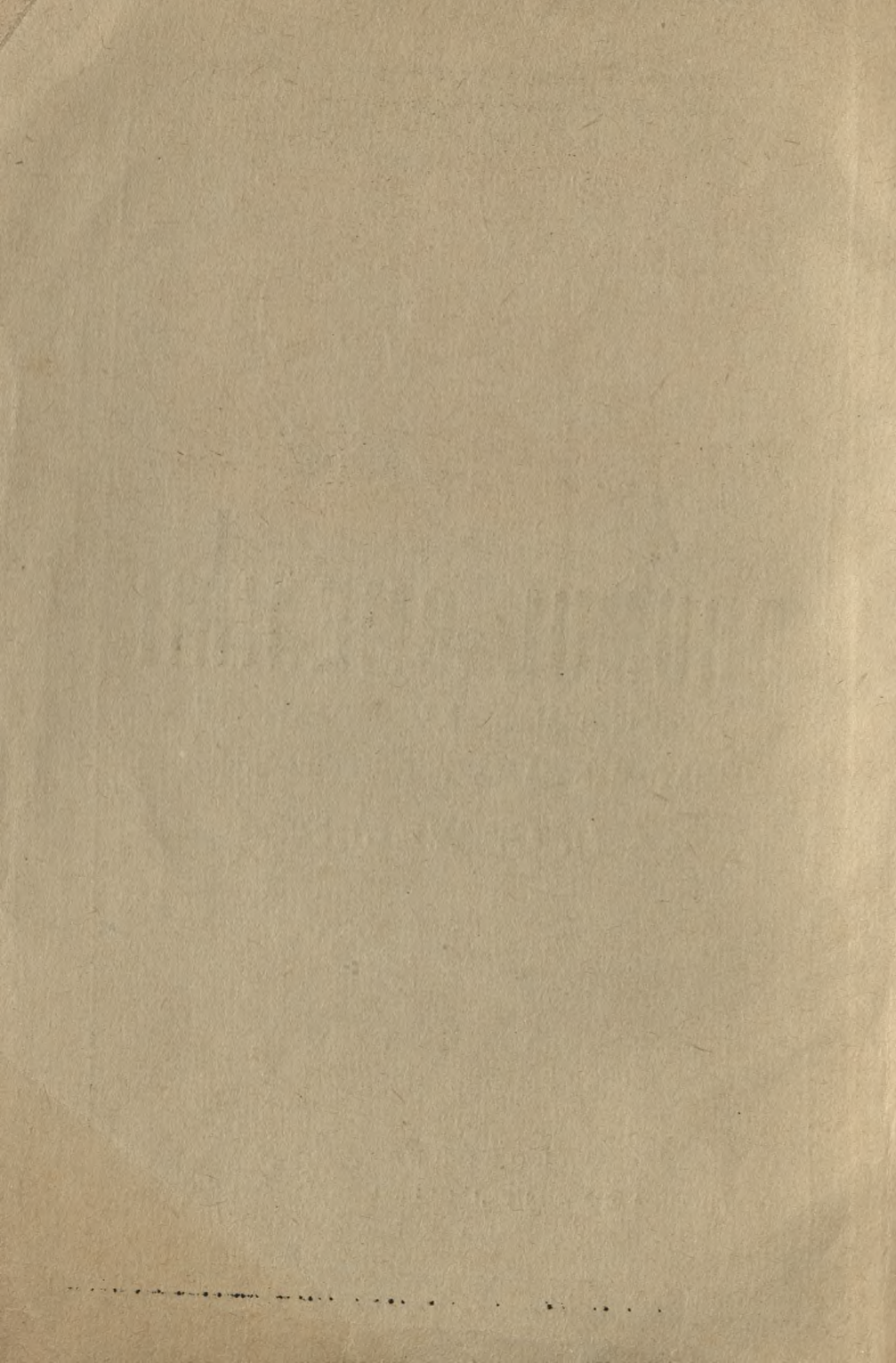
DRUMUL OMENIRII

SENZAȚIONALUL CICLU DE ARTICOLE
DATORITE MARELUI SCRITOR ENGLEZ

H. G. WELLS

BUOUREȘTI
EDITURA ZIARULUI „UNIVERSUL“ SOC. ANONIMĂ

1 9 2 7

820-9

BIBLIOTECA ZIARULUI
UNIVERSUL

DRUMUL OMENIRII

SENSAȚIONALUL CICLU DE ARTICOLE
DATORITE MARELUI SCRITOR ENGLEZ

H. G. WELLS

BIBLIOTECA JUBETEANĂ
OLUJ-NAPŢOA

624.414

20
1935

BUCUREȘTI
TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL”. S. A.
Strada Brezoianu, 11
1927

11-1372

UNIVERSAL
PUBLISHERS

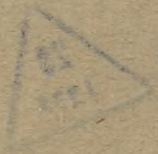
THE HISTORY OF THE FUTURE

BY H. G. WELLS

IN TWO VOLUMES

VOLUME I

THE MACHINERY OF HEAVEN

Copyright by H. G. WELLS and the
„Universul“.
Translation rights reserved. 1927

DRUMUL OMENIRII

INTRODUCERE

Dintre toate ineptiile venerate de-a lungul vremurilor și pe care oamenii le spun și le tot spun mereu, încurajându-se în taină tot repetându-și-le, desigur că nici unele nu sunt mai vădit absurde ca acelea care susțin imuabilitatea fiarei omenești.

„Natura omenească nu se schimbă, așa ni se afirmă; omul în epoca de piatră a fost exact ce e azi, sau aproape tot așa; el simțea aceleași lucruri, își inchipuia aceleași lucruri, se învățea în același cerc; temerile, speranțele sale erau identice“.

„Afară de câteva puncte superficiale, viața omenească a fost totdeauna aceeași și va fi totdeauna aceeași și nu se poate îngădui nici trecutului nici viitorului, ca prin deosebiriile lor să aducă oarecum o critică satisfăcătoare ce simțim față de viața ce ducem azi. Viața, așa cum o cunoaștem noi, e tot ce are mai bun și mai desăvârșit existența. N'a fost nimic prea deosebit înapoia noastră și nu e nimic mai bun înaintea noastră“.

NICI O INEGALITATE ȘI NICI UN PROGRES REAL

Absolut tot în același mod ne apărăm și stima de noi înșine, incredințându-ne că viața în orice împrejurări și în orice condiție socială, e un sumum de bine. Ne satisfacem reaua noastră voință inerentă, spunându-ne că viața într'un palat nu se deosebește prin nici o calitate esențială de viața din propria noastră colibă, că toți strugurii de deasupra capetelor noastre sunt acri și ne ușurăm conștiința socială gândindu-ne seara, la gura sobei, că minierul încovoiat pe strada răscolit sau lucrătorul concediat și rătăcind pe drumuri, sunt astfel adaptați nivelului lor de existență, în cât pentru

toate scopurile practice au tot atâta bucurie și mulțumire cât și noi.

Nu există nici o inegalitate reală, — ne afirmăm nouă înși-ne, — după cum nu există nici progres. Viața noastră e tot așa de bună cât pot fi și alte vieți. „Bogații“, spunem noi toți, „nu pot cumpăra fericirea“ și ne pare greu să atingem măcar în treacăt aserțiunea, că sunt sute și mii de oameni, — bucurându-se din plin de viață, — cari ar fi infirmi sau morți, dacă n'ar fi avut puțină să recurgă la serviciile unor medici scump plătiți, să se supui la tratamente costisitoare sau să-și ia vacanțe forțate în anumite crize din cariera lor. În orice altă epocă, în oricare alte condiții, ei ar fi fost infirmi sau morți. Dar ne simțim mai fericiți gândindu-ne că vremurile noastre vor fi totdeauna privite cu respect și simpatie de posteritate.

Eroii noștri vor fi totdeauna cei mai eroi dintre eroi; oamenii mari din cari ne-am făcut simboluri, vor străluci în veci ca stele de mărimă întâia; arta, literatura, care ne desfată pe noi, vor dura „în vecii vecilor“. Newton al nostru e pe veci; Shakespeare al nostru e pe veci; Alexandru, Cesar și Napoleon sunt pe veci; e aproape ca și când noi înșine am fi pe vecie.

OMUL SE SCHIMBĂ CONTINUU

Acest soi de consolație e atât de firească pentru mulți dintre noi, atât de aproape de a fi o necesitate în cât cu greu se poate lipsi o ființă de plăcerea ei, ca să eximineze în treacăt măcar câteva din faptele, care îi dovedesc absurditatea. Pentru nevoile de toate zilele credem ceace voim să credem și dacă nu voim să credem adevărul, în general, găsim mijlocul de a dispune de el ca de un fel de extravagantă.

Intr'o astfel de stare de spirit privesc mulți dintre noi faptul că viața omenească, armonia, calitatea, elementele ei se schimbă vădit chiar sub ochii noștri.

Viața umană, ca o chestie de fapt, iar nu ca o chestie de sentiment, e deosebită de ceace a fost vreodată mai înaintea noastră și devine cu repeziciune din ce în ce mai deosebită. Scopul, sensibilitatea și spiritul ei se schimbă. Poate că nici odată în întreaga istorie a vieții dinaintea epocii actuale, nu a existat o specie viețuitoare supusă unui proces de schimbare atât de violent grăbită, atât de multilaterală și atât de vastă ca a noastră, azi. Nimic care să fi supraviețuit cel puțin. Transformarea sau extincțiunea au fost alternativele neștrămutate ale naturei. Specia noastră se găsește într'o intensă fază de tranziție.

Articolele acestea, dintre care acesta e primul, vor examina când unul când altul din aspectele marelui schimbări care e în curs.

In ele vom supune imaginația noastră adevărului, că sun-

tem lucruri cari trec, că nu lăsam în urmă nimic asemenea nouă și că felul de a fi și experiențele prin care vor trece copiii și copiii copiilor noștri promet să fie profund deosebite de viața pe care o ducem noi în timpul de față. Vom mai lăsa astfel deoparte istovitoarea noastră credință în garanția, că lucrurile rămân așa cum sunt. Ne vom odihni și ne vom recrea, aruncând câteva priviri asupra unor realități mai întinse.

LEGENDE MINUNATE

Omul a fost întotdeauna un animal schimbător. Cele mai vechi rămășițe omenești de acum vreo câteva douăzeci de mii de ani sunt ale unor ființe atât de deosebite în cât sunt privite azi ca o specie distinctă a omului. Abia de vreo douăzeci treizeci de mii de ani omul pare că ar fi fost cu adevărat om. În unele cercuri există o înclinare de a se exagera asemănarea dintre ultimii oameni ai epocii de piatră cu tipurile moderne și de a se micșora schimbările, care s'au petrecut dela începutul civilizației. Așa numita rasă Cro-Magnon, era o rasă de indivizi foarte mari și ea și în cazul predecesorilor lor (*Homo neanderthalensis*), această mărime se întindea și la cutia craniană. — în cantitate cel puțin, creerul lor înfrecea media de azi, — dar ei erau ființe de o conformație mai grosolană de cât omul comun modern și s'au scris cele mai pretențioase absurdități despre darurile lor artistice și despre inteligența lor generală: Ei desenau și ciopleau aproape tot așa de bine cum au desenat și cioplit recentii oameni ai pădurilor. Erau ce e drept „moderni în arta lor. întrucât aceasta era adesea izbitor de obscenă.“

VIAȚĂ DE SĂLBATICI

Un creer se cunoaște după roadele sale și produsul total al acestui creer Cro-Magnon, din care unii antropologi entuziaști au făcut o minune, era viața năsigură de sălbateci cu chipurile zugrăvite și rătăcitori. Ca structură, tip al craniului și caracter general, acești oameni Cro-Magnon se deosebeau de oricare altă rasă care înflorește azi în lume. Făcându-se cercetări laborioase se pot găsi câțiva indivizi răsleți, în centrul Franței și în insulele Canarii de exemplu, cari se aseamănă oarecum cu tipul Cro-Magnon. Ei sunt rareori însă indivizi superiori.

De-alungul întregii perioade istorice, rasele omenești s'au schimbat. Într'un curs recent Sir Arthur Keith a notat câteva din deosebirile dintre britanul de azi și predecesorul său de acum câteva secole abia.

Cel dintâi, de pildă, are dinții astfel așezați în cât mușcătura lor lasă o urmă ca aceea a tăișului unor foarfece, în loc de una ca a tăișului unui cutit: fata sa e mai fină și mai lungă,

iar cerul gurei mai îngust; nasul său e mai subțire și mai proeminent.

Acestea sunt modificările, pe care i le-a imprimat schimbările relativ încete și ușoare, în condițiile de viață, în regimul alimentar mai întins și mai variat, în îmbrăcămintea mai multiplă și altele, care s'au petrecut în timpul veacurilor de mijloc și în cele două sau trei secole următoare.

Ele sunt neînsemnate în comparație cu modificările care i se impun de împrejurările schimbătoare de azi.

IMPORTANȚA SCHIMBĂRILOR ÎN CURS

Foarte puțini dintre noi își dau seama de enormele zvârcoliri care se petrec în viața omenească. E în curs o revoluție de o importanță mult mai profundă decât oricare altă revoluție franceză sau rusă, care s'a petrecut vreodată. Faptele par că abia picură în jurul nostru: ici un paragraf dintr'un ziar, colo o carte, dincolo o observație întâmplătoare; suntem preocupați de afacerile noastre personale și rare ori găsim timpul să stăm liniștiți și să examinăm imensa semnificare a întregului proces ce se continuă. Uitam una până ce auzim alta și nu legăm două la un loc.

Și ca să începem, iată unul din acele fapte liniștite în aparență, care trece pe lângă mulți dintre noi fără să trădeze nici o umbră din enormele sale complicații. Îi găsim menționat întâmplător în „Reintinerire“, o carte de dr. Norman Haire, pe care tocmai o consult asupra unui punct de care mă voiu ocupa mai târziu.

Acest fapt e, că dela începutul veacului de față statisticile de asigurare, probabil britanice, — dr. Haire nu spune care anume, — arată că lungimea medie a vieții omenești cuprinsă în scopul acestor statistici, a fost sporită cu doisprezece ani.

Aceasta, când facem cercetările necesare, nu înseamnă că oamenii trăesc până la 82 de ani în loc de tradiționalii 70, dar că speranța de supraviețuire pentru fiecare copil născut în Britania, a fost sporită într'un scurt sfert de veac, cu aproape o treime. El se poate aștepta să trăiască patru ani de fiecare trei ani la care ar fi putut spera, dacă s'ar fi născut în 1900.

Acesta e ultimul pas într'o serie de schimbări, cari s'au continuat în cursul unei perioade mult mai lungi. El tinde spre o epocă în care aproape fiecare copil născut într'o comunitate civilizată, va trăi până la maturitate. Din pricina căsătorii târzii și a altor cauze mai discutabile, se găesc azi la fiecare mie de indivizi dintr'o populație modernă, abia douăzeci sau mai puțin copii mai mici de un an. Și totuși, cu atâtă numai, aceste populații pot să crească, cresc chiar. Aceasta însemnează o împușinare de copii, de dată foarte recentă în lumea cea nouă. Judecând după orașele orientului în care predomină încă condițiile medievale și după pietrele funerare

din vechile biserici engleze, cam vreo cincizeci la mie din populația noastră ancestrală, înainte de zilele străbunicelor noastre, erau copii mai mici de un an, *dintre cari treizeci sau și mai mulți, erau sortiți să moară în copilărie sau adolescență.*

O mare parte din acești treizeci mureau în primul an, o parte din supraviețuitorii anului precedent mureau în al doilea an și așa mai departe. Proporțional dar, numărul copiilor suferinzi printre populațiile noastre din această epocă dispărută, era mai mare decât acela al tuturor copiilor din comunitățile noastre de azi. Mai mult de jumătate din oamenii în viață atunci, trăiau abia, aceeași azi ni s'ar părea existențe tragice curmate. Iar din restul populației, din jumătatea care ațungea să trăiască, mulți erau în primul rând ocupați să crească și să dădăcească acest surplus de descendență.

VIAȚA OAMENILOR A FOST MAI MULT SEXUALĂ

Examinând cifrele reci în aparență, ale procentelor de nașteri și morți din statisticile ce avem la îndemână pe ultimii o sută de ani și privindu-le cu pricepere imaginativă, începem să ne dăm seama, că viața bărbatului până acum în zilele noastre, — și a femeii și mai mult chiar, — a fost aproape în întregime o viață sexuală. În afară de câțiva preoți, călugărițe, femei excentrice și neatrațioase, cursul complet al vieții, pentru fiecare om care-l putea împlini, — care nu era adică omorât prea de timpuriu — era să crească, să se împerecheze, să producă și să susție o familie mare, îngropând mare parte din ea și astfel, să dea îndărăt, să îmbătrânească și să moară. Întreaga viață adultă era consumată de sex și de consecințele sale; ocupația familiei, de a o forma, de a munci din greu pentru ea, de a plânge morții și de a reîncepe dela început, era cercul complet al vieții. Omul era aproape tot atât de sexual ca și o pisică cu puii ei veșnic reînouiți. În trecut existența normală era cuprinsă întreagă în cadrul familiei. Omul era un animal familiar. Acum nu mai e acesta cazul. Astăzi viața de familie devine numai o fază dintr'o experiență mai vastă. Viața omenească scapă alături și dincolo de ea.

OMENIREA SCAPĂ DE JUGUL SEXULUI

Viața omenească, altă dată acaparată aproape în întregime de această ocupație reproductivă, — familia, — a dat în mod cu totul neașteptat peste anumite condițiuni în care nevoia preocupărilor sexuale a scăzut enorm. Aceasta înseamnă o revoluție biologică de o calitate cu totul primordială. Femeile și bărbații nu se mai pot istovi multă vreme, — chiar dacă ar vrea, — în acest cerc străvechi. Emanciparea femeilor, dacă o putem privi ca o eliberare și nu ca o pierdere, — e vădit i-

mensă. *Homo sapiens* îndepărtându-se de la practica uzuală a regnului animal, începe să conceapă mult mai târziu de cât în adolescența sa fizică, să-și păstreze toată descendența și astfel să libereze și să facă folositoare pentru bine sau rău o cantitate de timp individual și de energie, fără precedent în istoria vieții. El a schimbat în ultimii o sută de ani, punctele cardinale ale procesului său biologic aproape pe nesimțite. El a ajuns să fie un animal cu totul deosebit de strămoșii săi sau chiar de orice altă specie sau ființă vertebrată — care a trăit vreodată pe pământ.

Schimbarea în condițiile de viață e prea recentă ca să apară în vreuna din calitățile inerente. Adaptarea la nouile condiții trebuie să fie individuală, întocmai după cum trebuia să fie educația, în vechile condițiuni. Dacă nouile condițiuni vor dura îndeeajuns, o modificare specifică și care va înlesni adaptarea, își va urma cursul, după cum a arătat profesorul Mark Baldwin acum vreo zece ani sau cam așa, în mult prea neglijata sa analiză a procesului evoluționar „*Desvoltare și Evoluție*“.

Aceasta va fi o chestiune de mai multe generații, dar totuș va veni. Și fără îndoială se va vădi atât prin deosebiri fizice cât și prin alterări fiziologice.

PRELUNGIREA VITALITĂȚII

Dar aceste schimbări curente în istoria naturală a omenirii, în cursul ultimelor câteva decenii, oricât ar fi de mari, pălesc înaintea altor anumite, care promit în momentul de față să schimbe întregul caracter al experienței vieții cu totul într-o altă direcție.

O serie de posibilități și de practicabilități se deschid înaintea noastră prin recente cercetări, care tind spre o mare extindere artificială a stadiului adult al vieții.

Homo sapiens în trecut, era o ființă, care în mod normal, începea să muncească la sfârșitul copilăriei, devenea adult, se căsătorea, avea o familie mare, supărătoare și împovărătoare. Își pierdea dinții, pierdea puterea de a-și acomoda ochii cu distanța și însfârșit isprăvea cu viața. Abia de foarte puțin timp omul a început să-și înlocuiască puterile pierdute cu ochelari și dinți falși.

„Natura, spune Sir Arthur Keith a efectuat evoluția familiei omenești pe o meschină durată de patruzeci și cinci de ani; până acuma ea a întreținut armata omenească după un sistem de serviciu cu termen scurt. În viitorul apropiat dimpotrivă, omul nu va lucra, până ce nu va fi adult; se va căsători mult mai târziu; va avea o familie mică dar izbânditoare; va continua poate așa câteva zeci de ani, înainte de a da semne de vreuna din scăderile caracteristice ale vârstei. În loc de a se poticni și de a rămâne în drum, oculistul, dentistul, chirurgical, îi vor face reparațiile necesare pe marginea dru-

mului și-l vor împinge astfel spre o prelungire a activității sale productive. Dar asta nu e tot: E cu puțință ceva, mai mult chiar decât o carpeală și o împinsătură; vitalitatea sa esențială poate fi și *va fi* prelungită.

SUSPENDAREA SENILITĂȚII

Cercetările pe care se bazează credința noastră în ultima și cea mai promițătoare din aceste posibilități, — adică suspendarea senilității, — sunt recente; mare parte din ele au fost publicate încă dela începutul acestui secol, dar ele formează azi o masă substanțială de o evidență absolut confirmatorie. Metchnikoff a fost unul din primii, care a dat atacul decrepitudinii senile, iar sugeriile sale dietetice și proiectele sale în vederea unui soi de eviscerație igienică nu s'au dovedit de mare valoare, dar dela el încoaie, un număr mereu sporit de cercetători, lucrând în special asupra secrețiunilor interne ale corpului animal, au arătat într'un mod din ce în ce mai convingător că printr'un tratament simplu și ușor e cu puțință să se menție o ființă omenească într'o stare de vigoare adultă — dealungul celor șaiszeci-șaptezeci de ani de care vorbește Shakespeare și probabil — dincolo de ei chiar.

Haire dă rezultatele a vreo douăzeci de cercetători capabili din Germania, Britania, America și alte țări, Steinach, Lichtenstein, Voronoff, elevii, adepții și rivalii lor, cari au clădit treptat certitudini din speculație și experimente. În ultimele luni profesorul Cavazzi din Bologna a publicat unele afirmații care întăresc și mărgesc extraordinar aceste certitudini. Vigoarea adultă, poate fi redată — și poate fi menținută — cel puțin până la sfârșitul vieții normale. Ea poate fi probabil menținută, mulți ani dincolo de această limită. La început se poate, ca numai câțiva indivizi avuți și întreprinzători, cu acces la cele mai bune și mai pricepute sfaturi medicale, să-și lungăscă puterea de activitate în acest mod, dar nu e de crezut că „prelungirea“ va putea rămâne privilegiul unei clase restrânse. Putem deci conchide, că în viitorul foarte apropiat, media vieții active a omului va fi nu numai negrevată — dar și prelungită — în comparație cu viețile cele mai excepțional vi-guroase și norocoase din trecut.

SPRE O VIAȚĂ MAI SERIOASĂ

După cât se pare ne îndreptăm acum spre o societate umană în care nu vor mai fi decât copii activi și dătători de speranțe și cu toate că mulți oameni vor fi încărcati de anii, nimeni nu va fi „bătrân“; de fapt, o societate în care bărbatul și femeia vor fi mai copii, cu mintea mai chibzuită și mai puțin cufundați în preocupări familiare și sexuale. Va fi o comunitate compusă din oameni maturi, într'o măsură mult

mai înaintată de cât în actuala noastră comunitate. În cele mai multe din prevederile și închipuirile noastre despre timpurile ce vor veni, suntem înclinați să nu luăm în seamă această revoluție biologică în curs precum și consecințele spirituale și sociale, care trebuie să urmeze după ea. Ea pare că arată posibilitatea unei lumi, având un ton emoțional diferit și probabil mai grav, o artă și o literatură mult mai puțin obsedată de povestea amorului și de întâmplările elementare ale vieții, o viață politică și socială, mai puțin pătimasă, mai puțin nerăbdătoare și mult mai prudentă. Nu e o metaforă, ci constatarea unui fapt material, că omenirea devine mai coaptă și că ne îndreptăm spre o viață vădit mai matură, ca principală perioadă a existenței, în comparație cu înfrigurata și prea tinereasca viață transitorie din trecut.

SCHIMBĂRI ÎN BIOLOGIA UMANĂ

Desvoltarea speculațiilor, care decurg din această aserțiune ne-ar duce prea departe de scopul acestui articol. Mai târziu sper să reviu asupra câtova dintre cele mai izbitoare. Dar marea masă a discuțiilor curente despre codurile morale și criteriile de conduită, despre etică și sentimentele vieții familiare, publice sau religioase, aceste cercetări și aprofundări ale cauzelor fundamentale, care fac literatura și ziarismul nostru contemporan atât de deosebite de acelea ale veacului trecut, pornesc, cred eu, în mare parte dintr'o nevoie, — simțită mai curând decât recunoscută, — de a schimba și de a adapta felul nostru de muncă și metodele noastre tradiționale acestei foarte imperfecte înțelese schimbări în biologia umană, acestei deplasări a punctului central al vieții de la douăzeci spre cincizeci de ani, acestei repezi și uluitoare schimbări în cursul unei generații a omului *sapiens* într'un animal mai complet dezvoltat, trăind mai mult și cu o natură mai rezistentă.

CE SE PETRECE ÎN CHINA

APARIȚIA UNUI NOU FEL DE GUVERNĂMÂNT ÎN LUME

Unde se făurește mai multă istorie în momentul de față?
E îndoelnic că vreunul din evenimentele din ultimele douăsprezece luni va figura prea în evidență în istoriile viitorului. Nimicuri politice și o înceată contracțiune economică în Marea Britanie, faze în procesul de supraabundență din America, guvernare prin retorică și ultragiu în Italia, târăgă-nata recunoaștere dela Geneva, că în definitiv Germania se găsește în mijlocul Europei, și oprirea francului tocmai în momentul când căderea lui părea definitivă, — acestea precum și solida reconstruire progresivă a unei vieți comerciale și industriale în spiritul modern, pe imensele temelii ale Rusiei, nu înseamnă vreo cotitură în mersul treburilor omenеști. Toate aceste lucruri sunt, ca să zicem așa, pur și simplu, soarta care-și continuă calea.

Dar când privim spre China, pare că acolo e ceva mai mult decât o continuare a lucrurilor. Pare că e ceva nou, ceva, care, în orice caz, — întrucât privește pe observatorul occidental, — n'a devenit demn de crezare și cu adevărat important decât în ultimele opt sau zece luni. E o schimbare a ritmului. E începutul incontestabil al unei noi faze, al unei Chine noi, ceva cum n'a mai văzut lumea vreodată, o sfidare și în acelaș timp o promisiune față de omenirea în-țreagă.

IGNORANȚA NOASTRĂ DESPRE CHINA

Da încercăm a reda în termenii cei mai generali înțele-sul acestei noi mișcări din China. Nu e lucru ușor. Lumea noastră e profund necunoscătoare a lucrurilor referitoare la China. La școală, puțini dintre noi am învățat ceva mai im-portant despre China, în afară de aceea că ea are o popula-ție atât de imensă în cât ai putea omori chinezii cu sutele și deabia s'ar observa; că mănâncă orez, șobolani și căței și că posedă două lungi râuri, care sunt tot așa de providențiale ca

și Nilul și Mississipi. Am învățat apoi în mod mai puțin formal, că chinezii de toate vârstele poartă fuste decorative și că înalță smeiuri, pe când noi știm prea bine, că singura distracție potrivită pentru domnii serioși, e să izbească pe terenurile de golf, mici mingii costisitoare, până ce izbutesc să le piardă și că singurul port potrivit pentru o rasă stăpâni-toate sunt *pulloverele* multicolore și pantalonii cât mai largi și împestrițați. Pe de altă parte ni se da să înțelegem că chinezii de toate vârstele și de toate sexele preferă munca ori-cărei alte forme de desfățare și că găsec o plăcere aproape copilărească în a trăi din absolut strictul necesar.

Ni se spunea apoi că sunt cruzi, foarte cruzi. Ingenioșii într'un anumit fel. Producțiile lor artistice ne amuzau nespus; erau atât de deosebite de picturile marilor maestri ale artei Victoriane și ale Academiei Britanice. Despre frumusețe, în adevăratul sens al cuvântului, ei nu știau nimic. Și cu aceste cunoștințe despre China spiritele noastre se mulțumeau și erau liniștite.

Până azi am fost tot atât de satisfăcuți de superioritatea civilizației noastre și de lipsa de valoare a civilizației lor cât erau și chinezii de propriile lor perfecțiuni acum o sută de ani. Dar de atunci chinezii au suferit lovituri peste lovituri și umiliri peste umiliri până ce au fost constrânși de nevoia de a învăța și de a progresa. Studenții au venit din China în America și Europa și vin mereu în număr tot mai mare. Nici odată un student din occident, — afară numai de vreun excen-tric, — nu se duce în China. Se duc comercianți, guver-nele europene trimit vase de război ca să sprijinească pe negustorii lor și se expediază misionari de către diferite secte ca să învețe pe chinezi felurite mijloace de mântuire practi-cate printre noi și adaptabile uzului lor. Negustorii trimesc apoi în patrie știri, având în vedere numai privilegiile lor, iar misionarii ținând seama de stăpânii cari îi plătesc.

Pentru un tânăr bine înzestrat și cu viitor, dela univer-sitatea din Oxford sau Harvard, când s'ar gândi să-și pară-sească jocurile sale cu mingea și toată plăcuta procedură care duce la înalta poziție socială — de juriconsult sau de legislator în lumea noastră, — ar fi ca și când s'ar vâri într'un obuz ca să fie asvârlit tocmai în lună.

Astfel că, în ce privește lărgimea de vederi se prea poa-te ca chinezii să ne fi întrecut chiar pe nesmțite în ultimii câțiva ani. Mulți dintre ei par acum că știu cea mai mare parte din ce știm și noi și că știu asemenea multe și despre propria lor țară. Astăzi dacă vrei să știi ceva despre China e mai bine să întrebi pe un chinez.

NU S'A IVIT ÎNCĂ NICI UN OM DE FORȚĂ

Și acum, cu surprindere, ne găsim în fața unei națiuni chineze, conștientă de sine, care-și consolidează cu mare rezeziune forțele și care cere să vorbească în termeni de egalitate cu americanii și europenii. O națiune chineză plină de viață s'a ivit în lume.

Poate că lucrul cel mai izbitor din prezenta situație a Chinei, e că, evident, ea nu e opera unui singur om; consolidarea și reconstruirea Chinei, care a progresat atât de repede în ultimele douăsprezece luni, nu s'a făcut sub conducerea vreunui erou cu fălci puternice de tipul lui Diaz sau Mussolini. Când, de atâta vreme șubreda dinastie Manchu se prăbuși, iar China devenind republică, căzu pradă tuturilor violențelor și discuțiunilor inevitabile după o schimbare de regim atât de extremă, noi occidentalii, — cu ideile noastre învechite, — căutarăm îndată pe omul puternic, care avea sau să furișeze o nouă dinastie în China, sau să restaureze și să sprijine pe cea veche, întocmai după cum căutam pe Napoleon, care să răsară în Rusia. Asta dovedea cât de departe pătrunsesse inteligența occidentală în aceste chestiuni. Și întocmai după cum puterile occidentale ale Europei, — urmând nenorocite sisteme de politică externă învechită de care ar fi trebuit să se descotorosească de acum zece ani, — au risipit o enormă cantitate de material de război și de bani sprijinind nebunești „speranțe albe” împotriva noii stări de lucruri născându-se în Rusia, — o stare urită, ciudată, și neînțeleasă pentru ei, — tot astfel și ei și-au cheltuit în zadar prestigiul și resursele când cu un brigand, când cu un general chinez care avea să joace rolul lui Diaz în Mexic și să facă China sigură împotriva năvălitorului european.

CEVA NOU ÎN ISTORIE

Nici un astfel de erou nu s'a ivit nici în Rusia nici în China. Asta înseamnă o epocă nouă. Vremurile marilor aventuri par să fi trecut în oricare altă țară mai mare decât Italia și chiar în Italia putem privi pe Mussolini mai puțin ca un conducător și mai curând ca efigia însuflețită a unei răsvrătiri tinerești. A ceea ce s'a petrecut în aceste țări mai mari, mai întinse, e ceva mult mai remarcabil, ceva nou în istorie, un fenomen care cere atenția noastră cea mai încordată și anume: un guvern efectiv, un control militar competent și o politică consistentă, solidă și izbânditoare, realizate de o asociație organizată.

Acest Kuomintang din China, întrucât e o asociație organizată e ciudat de paralel cu partidul comunist, care stând îndărătul quasi-parlamentarelor soviete, a ținut până acum Rusia unită, a reprimat unele aventuri primeiduoase ca a-

cea a lui Zinoviev și a apărat granițele împotriva neincetătelor agresivități străine, timp de nouă ani.

Am fi neasemuit de imprudenți dacă n'am încerca să pricepem însemnătatea acestei noi metode de guvernare de control, care a răsărit deodată în două din cele mai vaste arii politice de pe glob. Avem acum două guverne conduse de asociații organizate, guverne care nu sunt nici monarhii limitate, nici dictaturi, nici republici parlamentare după modelul american sau francez; unul în Rusia și altul peste cea mai mare jumătate a Chinei și care promet să se întindă asupra întregului cuprins al Asiei, până ce vor veni în contact absolut direct.

Când spun că partidul comunist și Kuomintang-ul sunt similare, vreau să vorbesc numai întrucât privește organizația. Intre ele sunt deosebiri adânci de origină, de scop și mod de a profesa și de acelea mă voi ocupa mai târziu. Dar mai întâi vreau să relev completă noutatea a metodei lor.

Acum vreo douăzeci sau mai mulți ani, am scris un studiu fantastic despre guvernământ, intitulat: „O utopie modernă“ în care presupuneam că toate funcțiunile administrative și legislative erau monopolizate de către o organizație numită „Samurai“, în care putea intra oricine, trecând prin unele încercări de corectitudine și supunându-se regulilor unei vieți austere, desinteresate și pline de răspundere. Oricine era liber să părăsească organizația și să renunțe la putere și răspundere când credea de cuviință. Organizația guverna lumea. Nu existau nici mari eroi, nici conducători și nu erau nici reprezentanți nici parlamente, nici alegeri. Oricine se încumeta să înfrunte greutatea sarcinii, putea lua parte la control dar nu era rost nici pentru aventurieri, nici pentru apeluri la mulțimea stupidă ca să se amestece în conducerea afacerilor publice.

O VECHĂ PRESUPUNERE CARE S'A ADEVERIT

Astăzi această fantezie pare să fi fost una din acele ciu-date presupuneri care plutesc în preajma posibilităților latente. Dacă „Utopia modernă“ ar fi fost publicată azi, toată lumea ar spune că am luat o pagină din cartea partidului comunist sau a Kuomintang-ului sau chiar (cu toate că acesta e mai deosebit) a fașismului.

Dar în realitate această anticipare a izbucnit numai dintr-o recunoaștere timpurie, că mijloacele moderne de comunicație, puțină procurată prin tipar, telefon, radio și altele de a transmite cu repeziune idei conducătoare, strategice sau tehnice unui mare număr de centre de cooperare și de a primi răspunsuri repezi și discuții efective, a deschis o eră nouă de procese politice.

Ideile și frazele pot căpăta azi o efectivitate mai mare decât efectivitatea oricărei personalități și mai puternică

decât orice interese parțiale. Scopul comun poate fi documentat și susținut împotriva perversității și a trădării. El poate fi elaborat și dezvoltat în mod sigur și pe larg fără să dea loc la neînțelegeri personale, locale sau parțiale. Și astfel se face, că atât noua Rusie cât și această nouă Chină care a răsarit atât de neașteptat anul trecut, sunt tot așa de noi și de deosebite, ca structură, de oricare organism politic pre-existent, ca și mamiferele, de marile reptile, care au venit înaintea lor.

Dar îndată ce ne întoarcem la originile lor, găsim o mare deosebire. Noua Rusie e creațiunea partidului comunist, bazată pe dogmele economice ale marxștilor și strâns legată de ele. Acesta era un partid cosmopolit, având în urma sa peste o jumătate de veac de activitate insurecționară și revoluționară, înainte de a fi luat puterea. Erae un partid de antagonism al sistemului curent. El a capturat Rusia ca pe o ruină zdruncinată de război și câțva timp s'a arătat foarte sărac în idei constructive și organizație economică. Procedurile sale erau proceduri de opoziție și de sabotaj. Dar de la început a avut o imensă rezistență politică și putere iar acum se menține, învață și e bine vădit, că prin încercări și experiențe, construște o nouă ordine socială, care nu e nici comunistă nici individualistă, după concepțiile occidentale.

Kuomintang-ul pare că-și datorează origina și inspirația aceluia valoros bărbat, dr. Sun Yat Sen, care era cât pe aci să fie decapitat la legația chineză din Londra acum un sfert de veac. Elementul său vital e clasa studențească și în special studenții, desrobiți prin ideile occidentale, dar în nici un caz coplesii de ele. A venit cu mai multă repeziciune la putere, venind împotriva represiunii. Centrul său de origină e Cantonul, el e creațiunea sudului. Poate că era inevitabil ca noua Chină să se ridice departe de vechile tradiții imperiale ale Pekingului, departe de legații și de amintirile militare ale nordului. Și pe când mișcarea rusă a fost mai întâi socială și numai în al doilea rând rusă, Kuomintang-ul a pornit pe față dela ideia: „China pentru chinezi” și a acceptat cele mai multe din tradițiile stabilite ale proprietății.

E QUOMINTANG-UL „ROȘU” ?

Rămânem totuș, trebuie s'o spun, încă foarte necunoscători în ce privește adevărata calitate a Kuomintang-ului. Trei sferturi din informațiile pe care le primim din China nu sunt demne de crezare din pricina caracterului lor comercial sau învechit.

E natural, că chinezii vor să-și asigure mâna liberă la controlul propriei lor vieți politice și economice, să impue tarifuluri conforme nevoilor lor și să desființeze nedreptatea drepturilor extrateritoriale și tot așa de firese, aceste simple

și raționale aspirații sunt adânc resimțite de către inadaptații europeni, cari au trăit sub vechiul regim și au profitat de el. Dar în ciuda grabei vădite a unei mari părți din presa occidentală, de a exploata orice ultragiu adus europenilor în China de sud, ei au avut prea puțin de înregistrat, iar pe de altă parte acuzația despre violențele europene împotriva chinezilor e foarte grea.

„Nebunul dindărățul tunului“ care a fost atât de ocupat în ultimii ani, ca să sfărime cu bombe legăturile de încredere și de bune sentimente care susțineau imperiul britanic, în Irlanda, în India și aiurea, pare că și-a făcut de cap în China. A trecut cu văpaia lui peste procesiuni de studenți nearmați și a bombardat orașe înșesate de oameni. Ziarele ilustrate engleze ne-au oferit cea mai condamnată dovadă despre vasele înecate și scufundate fiindcă săteau în cale și despre violența generală a procedurilor engleze.

1 O SPERIE TOARE DE FOLOS PENTRU TRAFICANȚII DE PANICĂ

De oarece guvernul bolșevic e încă o sperietoare de folos pentru traficanții de panică americani și europeni, Kuomintangul e declarat bolșevist ca origină și simpatie. Acesta e un abuz general, firesc în asemenea situație. Kuomintangul pare să fie absolut nestingherit de dogmele, care încetățesăză încă dezvoltarea Rusiei. E probabil cu vreo zece ani mai modern și mai mlădios în ideile sale.

Ziarele noastre ilustrate au publicat fotografii ale conducătorilor din Kuomintang în grup cu Borodin și alți reprezentanți bolșevici, în sprijinul acuzației că ar fi „roșii“.

Dar aceasta nu angajează China și Rusia la o alianță mână în mână, după cum nici fotografiile puse în circulație și reprezentând pe sârmanul băețas, împăratul Manchou, cu un „tutore“ englez, stând alături ca un gardian, nu angajează pe Marea Britanie la o reintronare a fiului cerului la Peking. După cât se pare sunt mult mai mulți ruși cu briganzii generali din China de nord de cât printre armatele cantoneze, dar acești ruși din Peking sunt ruși „albi“ și deci nefolositori pentru scopul urmărit de cei carivor să creeze prejudecăți.

N'am auzit despre nici o încercare din partea guvernului cantonez de a expropria pe cine-va, fie chinez, fie străin, sau de a restrânge comerțul, sau de a confisca sau de a naționaliza industria. Dacă s'ar fi întâmplat ceva de felul acesta, am fi văzut de sigur întreaga presă reacționară din Europa proclamându-l și deci îmi pare cuminte să conchidem, că nu există nici o tendință în această direcție. Viața socială și economică a Chinei n'a mers nici odată paralel cu a noastră iar Kuomintangul își urmează calea lui proprie.—dar asta înseamnă cu totul altceva, decât o introducere a comunismului.

Și e de asemenea cu totul altceva, dacă sub presiunea unor nevoi similare, nouile experimente sociale, comerciale și industriale ale chinezilor desfășoară în momentul de față oarecare asemănare cu schimbările din Rusia, fiind că dogmele marxistilor sunt înlăturate, sau sterilizate întocmai ca niște simțimânte pioase, de către acest din urmă popor și fiindcă amândouă rasele s'au așezat pe muncă în fața realităților.

Nici un om în toată firea nu poate crede că metodele financiare, comerciale și industriale ale Americii și Europei de azi, sunt ultimul triumf al înțelepciunii omenești și e tot așa de probabil ca inovații de sisteme ferice să răsară din dezolată și renășcând viață economică rusă sau chineză ca și din mijlocul oceanului de interese din lumea noastră mult mai prosperă dar și mult mai împovărată.

SE VOR UNI RUSIA CU CHINA?

Inclinarea de a numi guvernul cantonez „roșu” și de a-l împinge la o asociație cu guvernul rus, inclinare care pare să fie ținta unei mari părți a presei atlantice, poate deveni foarte primejdioasă pentru civilizația noastră occidentală. E vădit că China nu se teme atâta de Rusia, cât se teme de Japonia și de puterile ale căror vapoare străbat marile sale fluvii. Rusia sovietică e mult mai departe de ea și mai blândă. Și-apoi, Rusia e doritoare de a-i fi de folos.

Dar inepțiile, care se scriu în unele ziare nu se pierd totdeauna. Ele ajung în China; ajung în Rusia. Să ne închipuim că noi occidentalii izbutim să convingem pe chinezi și pe ruși, că îi privim cu o egală vrăsmășie și că pentru noi sunt toți la oaltă, „roșii”. Să ne închipuim că ne încapătănăm să-i tratăm și pe unii și pe alții ca pe niște paria. Să ne închipuim că Sovietele unite și kuomintang-ul, lucrând la problemele reconstruirii economice și politice care le stau înainte, descopăr că au multe probleme comune și că nesăbuita ostilitate a civilizațiilor mai vechi îi obligă să se apropie din ce în ce mai mult unii de alții. Să ne închipuim, că se hotărâse să facă pasul, pentru noi. Europa și America nu sunt atât de strălucitoare și de înfloritoare în cât să nu fie cu puțință de a le constrânge.

POSSIBILITĂȚI PENTRU VIITOR

Să ne închipuim că Rusia și China se hotărâse să opuiască zeci de mii de lucrători științifici celor câte-va mii de-ai noștri. Se spune chiar, că, în general, creerul unui chinez e mai bogat în substanță cenușie de cât creerul unui european. De la marea Baltică până la coasta chineză există o populație de

peste cinci sute milioane oameni și ținuturi de o bogăție care înfrece cu mult toate resursele Americii de nord. Sunt țări sărace deocamdată, dar ca putere de muncă sunt țări foarte mari. Au încă numeroase legături de căi ferate de realizat, dar pot face aceasta acum, când se pot folosi de lecțiile vechilor noastre sisteme ca să-i ferească și să-i dirijeze. Și nici o altă țară din lume nu e așa de fericită situată pentru propășirea serviciilor aeriene.

Nu e greu de susținut că artera principală a serviciilor aeriene mondiale ale viitorului va trebui să treacă pe deasupra Rusiei și a Chinei. Înainte de a înlătura ca nedemnă de crezare ideea dezvoltării unei civilizații puternice și chiar dominatoare în sovietele federale ale Rusiei și Asiei, să reamintim superioritatea disprețuitoare cu care Europa privea Statele Unite la începutul războiului civil.

În orice caz, mi se pare că această Chină, al cărei creier și sistem nervos e Kuomintangul și centrul său Cantonul, e cel mai interesant lucru pe scena evenimentelor curente și cel mai demn de a fi urmărit cu atenție și studiat.

SUCCESUL ACTUAL

AL

RADIOFONIEI

—
VA CONTINUA EL OARE?

Când mă gândesc la modul, în care omenirea primește darurile științei, — daruri reale și daruri condiționale, — îmi revine în minte primul meu contact cu daruri de acest fel. Întâiul luă forma unei cutii intitulată, — mi-aduc foarte bine aminte, — „Tânărul chimist“, o cutie efină, cu instrucțiuni negramaticale și prost imprimate, menite să desvăluie minuni științifice pentru desfătarea tuturilor asistenților, — cari puteau fi convinși să asiste, bine înțeles. Evocarăm un „arbore de plumb“, care în practică, nu era decât un biet pomișor ce se muiă îndată, puținel praf de pușcă și câteva mirosuri foarte puțin plăcute și apoi, ne mai înviorarăm, amestecând toate acestea la un loc și pregătindu-ne s'auzim o detunătură formidabilă, care însă nu se produse. Și un alt dar de felul ăsta, fu un telefon, făcut din două cutii de pilule și un șnur de bumbac bide întins între ele.

Mi-amintesc încă sentimentul de uimire, de depășire a ori ce fel de experiență comună, care ne cuprinse în timpul acestor experimente de pionieri științifici cu acea mare și modernă invenție. Fratele meu mai mare și cu mine aveam să comunicăm tainic și în chip minunat cu ajutorul acestui instrument. Nici el, nici eu nu ne îndoiam câtוש de puțin, că verbele vor vibra de-alungul acestui șnur întins, mult mai plăcute și mai vioaie de cât vorbirea obișnuită și șoptele de toate zilele. El se duse la o fereastră de sus, de unde strigând cât putea îmi transmitea prin aerul vulgar diferite instrucțiuni, pe când eu stam jos în curte. Aparatul fu potrivit și eu mă pregătii să aud lucruri cum nu mai auzisem vreodată. Fratele meu, colo sus, părea că șoptește ceva

„N'aud nimic“ strigai eu.

„N'ai întins destul de bine“ spuse frate-meu și încearcă din nou. Dar nici o voce aeriană nu se auzi.

„Mai trage“, țipă fratele meu, cu acea notă familiară de frățească amenințare în glas.

Făcui o sfortare disperată. Și capătul șnurului ieși din cutia cu pilule. Capul fratelui meu dispăru de la fereastră și dedusei, că se scobora pe scară.

Atunci, ca și acum, uram controversa. Eram cel mai aproape de poarta casei; eșii numaidecât, ducându-mă să fac o lungă și frumoasă plimbare solitară.

De atunci, știința a semănat din belșug darurile sale asupra lumii și asupra mea. Știința, ajutată de invenție și stimulată de întreprinderea comercială.—Atunci înțelesei că „Tânărul chimist” și telefonul-cutie de pilule porneau în mod direct din bunul simț omănesc. Știința poate lumina, desvălui, stabili, trezi și sugera. Dar mai e nevoie de ceva la acela, care primește—fie chiar și o cutie de o jumătate de coroană cu „produse chimice”—ca să poată fi pusă în stare de a da rezultatele cele mai bune.

Pentru incurabilii cu mentalitate copilărească ca d-nii Amery și Winston Churchill, chimia nu va însemna niciodată mai mult de cât o percheziție vama în căutarea contravențiilor, o industrie chimică, putând produce cele mai frumoase culori, neîntrecute substanțe fine și folositoare și cele mai bune îngrășăminte, precum și o sursă necesară de explosive și de gaze otrăvitoare. Iar pentru lume în general, posibilitatea de a radia și de a primi unde electro-magnetice înseamnă aproape exact aceeași promisiunea cutiei-telefon a oferit imaginației mele de copil: speranța unei minuni nedefinite, urmată de o deziluzie.

CE POATE FACE RADIOFONIA ?

Trebuie să fie aproape o jumătate de veac, de când s'a înțeles că transmisiunea fără fir a fazelor electrice e cu putință și abia în veacul acesta, telegrafia fără fir a devenit o realitate practică. Telefonica fără fir și toate chestiunile radiofonice au izbucnit abia după război. Ea a venit, odată cu d-ra Suzanne Lenglen, ca să distragă mintea democratică de la mult prea grelele probleme ale organizării unei păci mondiale. Am lăsat la o parte acest obositor și litigios subiect până după un nou război și ne-am apucat să ne fixăm antenele întru coșul casei și bătrânul brad din vecinătate.

Și după ce le-am așezat, am început să ascultăm, gata să auzim cea mai bună muzică oridécâteori doream. Chaliapin și Melba vor cânta pentru noi; președintele Coolidge sau d. Baldwin ne vor vorbi în mod simplu, serios, direct; cel mai august din lume ne va adresa „bună seara” și ne va spune o vorbă prietenoasă; de se va întâmpla vre-un incendiu, sau vre-un naufragiu, vom auzi pârâitul incendiului și sîrăgătele de ajutor; Anita Lood și Charlie Chaplin (pân'acum atât de tăcut) ne vor trezi buna dispoziție, iar A. A. Milne și Sir James Barrie se vor uni cu noi ca să încante pe cei mititei când va veni ora copiilor. Iar dacă suntem seriosi, Einstein se

va adapta puterilor transmisiunii; sau președintele Nicholas Murray Butler, — vocea autorizată a Americii, — mare comandor al tuturor ordinelor existente, doctor onorific al tuturor universităților din lume, ne va reaminti vastele principii fundamentale ale înțelepciunii și ale nobletei.

Vor fi și dezbateri și în zece minute bine condensate Julian Huxley de pildă și Bernard Shaw se vor înțelege pentru totdeauna asupra teoriei darwinismului. Și însfârșit, va veni partea religioasă: vom auzi numeroși predicatori după alegere, — pe decanul Inge la pupitrul său și pe Palestrina chiar de la sfântul Petru din Roma.

Ne vor fi transmise înainte de a ne duce la culcare, toate rezultatele sportive, prevederi meteorologice, sfaturi pentru grădina noastră, tratamentul influenței și ora exactă. Vom trăi într-o lume nouă și vom invita pe toți vecinii.

Acesta era visul a mii de oameni clătănându-se primejdios pe scările lor și nerăbdători să-și așeze mai repede antenele. Dar socoteala n'a eșit așa.

În loc de ceva de primul rang, ne-am pomenit cu ceva de al zecelea; muzica fu executată de mica bandă Winklebeach Pier; niște misterioși necunoscuți, unchiul Bray și mătușa Twaddle, ne uzurpară ora copiilor. În acea unică oră prețioasă, în care părinții și copiii se uneau în gânduri ni se povestea istorioare scurte și ni se citi articole științifice de o calitate pe care ar repinge-o oricare revistă. D. Shaw, când începu să ne vorbească, fu cenzurat de autorități, iar profesorul Julian Huxley fu întrerupt. Se descoperi apoi, că președintele Nicholas Murray Butler nu putea vorbi de cât când era imprimat în litere groase pe hârtie de cea mai fină calitate; un câine începu să latre la momentul nepotrivit, iar știrile fură acoperite de „oscilațiile“ unui vecin prea excitat. Iar printre toate acestea, draga și bătrâna mamă Natura își împletea rețeaua de „turburări atmosferice“ cu un humor cu totul special ei. Începurăm să ne întrebăm pentru prima oară: Ce anume ne dă radiofonia, pe care să nu-l putem obține prin alt mijloc?

Muzica, ori cine o poate avea astăzi acasă, redată în mod perfect și cât se poate de frumos prin gramofon. Unele din plăcile cele mai noi sunt minunate de juste. Aci, în adevăr poți avea pe cei mai buni executanți și o muzică pe placul tău. Poți face să răsună muzica oricând crezi de cuviință, ziua sau noaptea; o poți repeta, controla, termina când vrei. Chiar și pentru jazz și muzica de dans, radiofonia nu prezintă decât un foarte slab avantaj și anume, că atunci când a început, merge înainte fără să fie nevoie să mai schimbi placa. Dar muzica de dans nu ține de cât o mică parte din seară și la fie ce moment poate face loc îngâmfatului doctor X, ea fiind prevenitoare și amabilă, fără sectarism. Serviciile religioase, deasemenea sunt mult mai bine redată pe plăcile de gramofon.

Știrile, semnalele și altele de felul acesta, ar putea fi trans-

mise într'o casă, într'un mod mult mai convenabil, dacă ar fi înregistrate de un aparat tăcut. Radio îți strigă informația odată și nu-l mai poți rechema. Dacă scapi un cuvânt, e pierdut de-a binelea. Numele și cifrele sunt ușor de scăpat. Dacă nu auzi știrea în clipa aceea, nici nu știi că a fost dată. E absurd să se presupună că știința nu ne poate procura un aparat,—care să nu transmită sunete, ci semne,—tot așa de ieftin și de ușor de controlat ca și aparatul de ascultat, dacă această parte a întreprinderilor radiofonice ar fi îndreptată pe calea transmisiunilor scrise.

Cele mai discutate „convorbiri“ și „dezbateri“ când le auzim, nu sunt altceva decât simplă materie de reviste, vorbită; ele pot fi mult mai efectiv studiate, citindu-le chiar din revista unde diagramele și ilustrațiile ne servesc să le înțelegem mai bine. Numărul acelor, cari n'au învățat să citească și totuși intelectualicește sunt destul de activi ca să se intereseze de subiecte „serioase“, când le sunt comunicate verbal, trebuie să fie în realitate foarte mic. Mă îndoiesc, că acești oameni urmăresc într'adevăr ceea ce aud. Cartea e singurul vehicul potrivit pentru ideile și discuțiile moderne și pentru punerea în circulație a cunoștințelor exacte. Intre paginile ei, nu găsești nici cenzura, nici „anunțatorul“, care să te întrerupă. *Litera scripta manet.*

Apoi, ca mijloc de reclamă, radiofonia suferă de dezavantajul, că oricine întoarce în altă direcție aparatul, îndată ce începe reclamele.

Urletul „haut-parleur-ului“ așa, cum l-am auzit pe străzi într'unele din orașele franceze, turbură atât de mult circulația, în cât va trebui într'o zi să fie oprit prin lege.

În toate aceste direcții, radiofonia e un locuitor inferior al unor sisteme mult mai bune de a transmite știri și de a evoca sunete. Iar despre ceea ce, tehniceste vorbind, e cunoscut sub denumirea de „distracție umoristică“, prefer să păstrez o binevoitoare tăcere. „Radio drama“, în care nu poți vedea figurile, nici gesturile actorilor, nici scena, pe care joacă, e o artă nouă și folositoare, dacă nu pentru altceva, cel puțin fiindcă ne învață ce trebuie să fie viața pentru orbi. Să ascuți apoi cântecul cucului, dacă întâmplător cântă, sau leii răcnind, dacă binevoesc să răcnească în apropierea microfonului, sau alte asemenea zgomote din natură, trebuie să fie destul de greu și neatrăgător, ca amuzament obișnuit.

Nu rămân deci de cât unele întrebări posibile ale radiofoniei: pentru indivizii lipsiți de vedere, pentru cei cari trăiesc singurateci, sau pentru suferinzi. Dar de acestia, mă voi ocupa mai târziu.

UNDE SUNT AUDITORII OBIȘNUIȚI?

Mulți dintre noi au fost convinși mai curând, sau mai târziu, să intre în posesia vre-unui aparat de recepționat și ar fi interesant de știut, câte din aceste aparate vândute, sunt încă întrebuințate. În Marea Britanie, unde radiofonia a fost centralizată și unde există un sistem de autorizații, n'ar fi greu de stabilit, care e situația auditorilor obișnuiți, în prezent. Bănuesc chiar, că o mare parte din aparatele care au fost distribuite de la început, trebuie să și fie sfărmate, sau deteriorate. Și că activitatea auditorului obișnuit e atât de scurtă, încât se poate ca în curând s'avem o secetă de auditori. Dar poate că asta vine din pricină că nu mă pot vedea în situația de auditor docil, nici pentru o zi măcar și cu atât mai mult, nu-mi pot închipui să se găsească persoane, care să-și facă din ascultarea transmisiunilor radiofonice o distracție de toate zilele. Alții sunt poate mai puțin nerăbdători. Înțeleg foarte bine stadiul acela de inaugurare și de curiozitate, plăcerea începutului pe care o simți în fața unei jucării noi. Iar mai târziu trebuie să fie un fel de efort, ca să te ții de un lucru, care a început cu atâtea speranțe și care ți-a făcut atâta necaz. Dar într'o zi trebuie să vie plictiseala și decepția în fața acestor meschine tonante de sunete fără noimă. Există oare auditori neobosiți, cari să se fi ținut de acest amuzament, — să zicem, — o noapte, sau cincisprezece zile de-a rândul? Dacă există în adevăr, atunci probabil, că sunt persoane foarte sedentare, care trăesc în case prost luminate, sau că acele persoane sunt incapabile să citească și nu și-au dat niciodată seama de posibilitățile, pe care le oferă gramofonul, sau pianola. Sau că n'au nici capacitatea, nici prilejul de a convorbi.

Restul populației, îmi închipui, că trece repede, în acest stadiu de auditor, dela entuziasm la deziluzie. Dar când acest val de auditori se va retrage, cred că întreaga industrie radiofonică va începe să sece. Guvernul britanic a creat un important corp oficial salariat, spre a prezida la întocmirea programelor radiofonice și se bazează pe acest serviciu, ca să răspândească în vremuri de criză, informații tendențioase oficiale. Dar într'o zi, se prea poate ca acest admirabil comiteț să se trezească întocmind programe distractive pentru fantoma unei armate de autorizați pe punctul de a expira, căci ultimii auditori în viață se vor fi risipit, ducându-se să se distreze cu alte lucruri. Eterul va pulsa neauzit de nimeni, sub vibrațiile „povestirilor înainte de culcare” ale unor unchi, cari și-au pierdut nepoții și nepoatele și „comici”, toți neștiutori de neantul ce-i înconjoară; iar ultima abilitate a știrilor oficiale eronate se va risipi în mijlocul unui haos de indiferență, ca și când ar fi ultimul strigăt al dinozaurului, care-și chiamă tovarăsa.

SEMNE DE EPUIZARE

Recentele discuții publice din presa britanică în jurul programelor radiofonice sunt simptome foarte semnificative. Ele dovedesc o nemulțumire foarte răspândită printre acei, cari întrebuițează în mod curent aparate de recepționat. Cei deziluzionați iau foarte puțin parte la aceste dezbateri. Ceilalți cari scriu, se încăpățânează, ascultă și se plâng. Fiecare sugerează un „program ideal” diferit. Aceste programe ideale reamintesc strălucitele începuturi pline de speranțe. Persistă încă fantazista idee, că oamenii eminenti și ocupați pot fi convinși să-și piardă o jumătate de zi, pregătind, repetând și reglementând lungimea unei bucăți anume măsurate pe care orice funcționar radiofonic i-o poate tăia, dacă nu-i place. Mai există și-acum concepția despre o vastă orchestră, care să execute o muzică făcută să mulțumească toate spiritele și toate gusturile în acelaș timp. Există încă dorul după manifestări religioase nesectare, după credința în lucruri, — în general, — combinată cu credința în nimic — în particular. Asupra unui singur lucru sunt de acord: fiecare vrea ceva absolut diferit de ceace i se oferă.

Autoritățile transmițătoare, ne vrând încă să înțeleagă prevestirile destinului, încearcă tot soiul de inovații cu o febrilitate absurdă. Cea mai amuzantă din toate încercările recente, a fost experiența de transmitere a gândului, făcută de la postul central din Londra. Aceasta a fost cu adevărat o radio-dramă, redusă la cea mai simplă expresie; până și vorbele și sunetele erau suprimate. Era pur și simplu „ascultare”. Sir Oliver Lodge își dresese glasul și anunță momentul supliciuului: indivizi închiși între patru ziduri stau și priveau cu ochi teribili, obiecte la care se gândeau din răspuțeri. Auditorii ascultau cu timpanele urechilor supra-întinse și mințile încordate până la suferință. Sărmanul eter, — dacă are vreo simțire, — trebuie să se fi simțit întocmai ca o pisică înhămată la o căruță, — o muncă foarte nepotrivită cu acest vehicul teoretic al vibrațiilor materiale. O făcere adâncă se lăsă asupra insulelor britanice, până ce Sir Oliver spuse „hml” și le dete voie să se destindă.

Apoi, fiecare trebui să scrie ce a gândit, sau ce a văzut. Singurul rezultat cu adevărat amuzant al acestei încordări mintale atât de întinse, a fost că o doamnă din Torquay ghici obiectul Nr. 5, cu o oarecare aproximație, în momentul în care obiectul Nr. 3 era sub focul privirilor nenorociților transmițători. Iată primul caz, înregistrat, de radiotelepatie anticipată și dovada precisă despre relativitatea timpului.

Dar poate că asta era o sarcină prea delicată pentru radiofonie, cel puțin ca început. Putem presupune că ceva puțin mai material ar fi avut mai multă șansă să străbată prin eter. Transmițătorii, stând în fața unor farfurii, din care ies aburi

sau având înainte alte obiecte, care-ți fac poftă de mâncare, ar fi putut mai ușor transmite impresii auditorilor nemâncăți. Dar poate că asta se va încerca mai târziu, de vreme ce acest linistit obicei de-a asculta ceeace nu se aude, pare că se întinde.

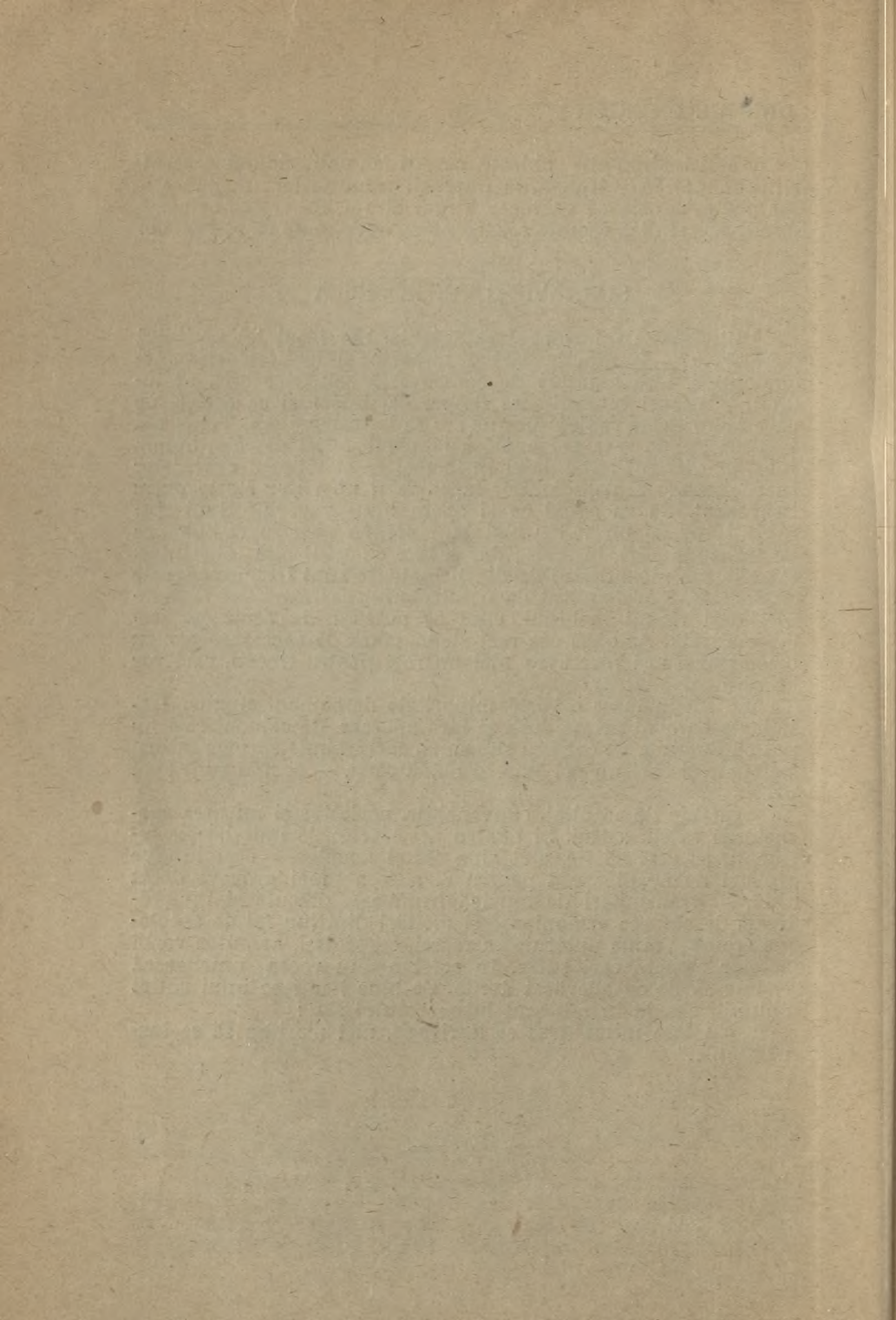
SUPRAVIEȚUIRE POSIBILĂ

Influențat de farmecul radiofonic, am făcut tot posibilul ca să scriu, — în mod imparțial, impersonal, fără sectarism, ne-tendențios, fără gânduri de controversă sau de a crea prejudecii, — lucruri binevoitoare despre ea, întocmai ca acelea, pe care autoritățile radiofonice ne cer să le transmitem. Totuș, mă tem, că opinia mea personală a izbuenit pe ici pe colo; opinia mea, că viitorul radiofoniei în tocmăi ca și viitorul cuvintelor încrucișate și al pantalonilor largi, va fi un viitor foarte puțin interesant. Ea va sfârși ca și opera unui guvern. Sunt speranțe totuș de un viitor mai bun pentru aparate radiofonice de transmis știri, în scris; dar asta e cu totul altă chestiune. Prevederile mele destul de descurajatoare sunt însă amestecate cu regrete. S'ar fi putut da o întrebuintare frumoasă radiofoniei deși nu-mi închipui, cum ar putea fi în acest caz, comercializată. Ar oferi cea mai slabă șansă de speculare pentru orice guvern și n'ar avea nici un rost pentru tinerii, cari vor să ajungă.

Există în lume o tristă minoritate de oameni singuri, izolați, de oameni primejduți și fără apărare, de oameni cari nu pot să doarmă, de oameni suferinzi, cari trebuie să zacă întinși pe spate și cari nu pot ține în mână cărți, — și mai sunt apoi orbi.

Aparate de ascultat, convenabile, portative și nu prea zgomotoase există astăzi. Și pentru acest grup de indivizi excepționali, aș dori să fie, atât ziua cât și noaptea, — căci lungile ceasuri de noapte sunt pentru ei adesea mai grozave decât ziua, — transmițeri de muzică frumoasă, plăcută și înviorătoare, de cântece armonioase și recitări dintr'un fel de antologie eroică. Voința puternică a rasei, curajul ei, ar putea vorbi acestor oameni cari sufăr. În acest mediu vocea omenească trebuie să fie cu adevărat dorită. Ce bine i-ar face unui suflet chinuit, s'audă în mijlocul întunerecului său :

„Nu lăsa inima-ți să se întristeze, nici n'o lăsa să se însăimănte!“

ACTUALA INUTILITATE ȘI PRIMEJDIE A AEROPLANELOR

O PROBLEMA DE ORGANIZAȚIE

În această lume, în care se petrec continuu, mari și neregulate schimbări, în această civilizație occidentală, care devine încetul cu încetul mondială, bărbații și femeile trăesc mai mult, mai sănătos și mai intens decât altădată. Dar în multe privințe, se pare totuș, că trăesc mai puțin intens de cum ar putea. Unul din cele mai de seamă fapte în uimitorul spectacol pe care ni-l oferă în prezent viața, e considerabila acumulare de invenții, menite să lărgescă orizonturile existenței omenești și cari, — în ce privește generalitatea, — nu sunt folosite de loc, sau li se dă o întrebuintare extrem de redusă și de nesatisfăcătoare.

Aceste lucruri așteaptă. Sau, întocmai ca darurile prea numeroase oferite unui copil răsfățat, de ziua lui, rămân neatinse măcar și puse de-o parte, ca să le ia mai târziu. Iar unele au și fost sfărâmate. Știința și invenția au adus aceste daruri copilului răsfățat, care e omul din zilele noastre. Și acesta nu cunoaște încă tot folosul, ce-l poate trage din ele.

Cel mai de seamă dintre aceste daruri, rău apreciate, e zborul. În ultimi zece ani mai ales, putința de a face călătorii prin aer neprimejidoase, rezezi și plăcute în jurul acestei splendide planete, atât de încântătoare și de variată, a fost la îndemâna omenirii pe un preț mult mai mic de cât costul unei călătorii cu clasa I pe căile ferate, sau pe vapoare. Când scriu, la îndemâna omenirii nu înțeleg prin aceasta că e la îndemâna cititorului, sau a mea. Vreau să spun, că dacă omenirea ar fi fost în stare să înțeleagă folosul călătoriilor aeriene, ele ar fi fost la îndemâna noastră — și a tuturor indivizilor, dispuși să plătească taxele. — taxe atât de mici, încât aproape orice lucrător salariat ar fi putut uza în mod firesc de acest mijloc de transport. Și când spun, neprimejidoase, vreau să spun, mai puțin primejidoase ca o călătorie obișnuită cu drumul de

fer sau cu vaporul; călătorii rezezi, — adică vreo sută de mii pe oră, — și plăcute, adică: lin și frumos.

Am zburat destul de des, cunosc bine chestiunea despre care scriu; cunosc plăcerea și fericirea de a zbura, și mai știu, că dacă în prezent zborul e rar, primejdios și neatrăgător, aceasta nu se datorește vreunor defecte ale avioanelor sau năvilor aeriene, — știința fizică și invenția mecanică n'au dat niciodată greș în această privință — ci se datorește aproape pe deantregul dificultăților financiare, administrative și politice ale aviației.

NICI UN DEFECT LA AVIOANE

Partea financiară și administrativă nu e la înălțimea celei mecanice; e atât de vădit mai prejos, în cât eu de pildă, încep să pierd cu totul speranța tainică, pe care o aveam altă dată — de a putea sbura în jurul lumii înainte de a muri. Mă munește nostalgia după strămtorile viu colorate ale Algeriei de sud, după marele zid chinezesc, după junglele arse de soare ale Indiei și după palatele din Ambar.

Și dac'aș avea puțința să mă bucur de drepturile mele de om civilizată, aș putea sbura deasupra acestor minuni, numai în câteva zile! Dar niciodată nu-mi voi odihni ochii asupra lor.

Am zburat destul de des, dar nu voi mai sbura. Găsesc că e prea incomod, neregulat și stupid de primejdios. Altă dată, zborul era o experiență cu totul nouă; cineva zbura pentru plăcerea lucrului în sine și nu obiecta împotriva elementelor primejdioase ale încercării. În zilele acelea de experimentare, n'aveai dreptul să te plângi împotriva primejdiei într'un aeroplan, după cum n'aveai dreptul s'o faci la o vânătoare de fiare sălbatice. Și pe-atunci era firesc să aștepți timp favorabil și o mașină bună. Dar acele zile de simplu sport au trecut de mult. Una e să fii omorât într'o experiență îndrăzneată în afară de lucrurile obișnuite, și e cu totul altceva să fii înecat, strivit, sau ars de viu, pe o cale aeriană, din pricină, că un oarecare număr de domni capabili, dar cu puteri de control limitate, te-au trimis, — având tot soiul de pretexte excelente în favoarea lor, — într'o mașină uzată, neglijent inspectată și supraîncărcată. Am văzut destule din serviciile aeriene europene, ca să nu mai doresc să le văd până ce toată afacerea nu va fi „absolut sub o nouă conducere“.

POVESTEA UNOR ACCIDENTE INUTILE

„Aproape fiecare din seria de accidente oribile, care au întârziat expansiunea traficului aerian de pasageri, în Europa, a fost un dezastru de mai înainte prevăzut. Curând, sau mai târziu aceste tragedii erau inevitabile în condițiunile actuale. Am trecut deasupra Canalului, la o altitudine de vreo 2000 de

picioare. Amândouă motoarele pocneau lugubru. Și am ajuns numai printr'o minune la Lympne. Iar singurul lucru care m'a mirat a fost când însăfârșit una din aceste mașini căzând în apă, nimeni nu s'a înecat.

Aproape mai mult de jumătate din zborurile de pasageri, pe care le-am făcut, au decurs la fel. Și cred că am petrecut aproape tot atâtea ore cât am petrecut în aer și la Le Bourget, la Lympne, la Amsterdam și la Praga. — și Dumnezeu știe care din ele e cea mai puțin plăcută plimbare, — așteptând mașini cari nu porneau sau care nu puteau fi puse la punct.

Ceeace m'a făcut să pierd mai mult timp și mi-a pus mai mult viața în primejdie, în tentativele mele de a fi un călător modern, a fost faptul că nu erau destule mașini și destui piloți, cari să facă serviciul sigur și cum trebuie.

În nici un caz de aterisare forțată nu știu să fi apărut o altă mașină, care să fi luat pe pasageri. Și numai la Praga am observat un număr de mașini de rezervă suficient odihnite și inspectate.

Dar eu nu discut aci capacitatea personală și cinstea vretunua din popoarele interesate în serviciile aeriene europene. Trăesc cu totul în afară de urile, de rivalitățile, ambițiile și desamăgirile acestei ciudate lumi. Ori decâte ori constat faptele ca acestea, lămurite, simple și ușor de verificat, despre serviciul aerian european, presa aviației se aprinde deodată și ia o extrem de violentă atitudine defensivă. Dar faptele rămân fapte. Sunt zece ani de când Europa se joacă în mod primejdios și fără folos cu mărețta posibilitate a transportului aerian în jurul globului și nu pare mai aproape de realizarea ei astăzi, de cât era în 1919. Iar cauza, cred eu, e că lumea veche nu poate produce o organizație financiară și administrativă cu destulă lărgime de vederi, destulă putere și libertate ca să trateze chestiunea în mod eficace.

Nu trebuie de cât puțină pricepere și un grăunte de bun simț ca să-ți dai seama că exploatarea aerului ca mijloc de călătorie sigur, frumos și la îndemâna tuturor, e imposibilă fără a se cheltui un capital de vreo cinci zeci de milioane lire sterline (două sute cinci zeci de milioane dolari) și fără a avea asigurat dreptul de liberă trecere de-asupra Europei și a unei mari părți din Asia și Africa.

În asemenea condiții ea ar fi vădit cea mai ușoară și cea mai profitabilă dintre întreprinderi. Un număr oare care de linii principale ar putea fi pregătite și realizate între toate orașele principale de la Dublin, Lisabona și Stockholm la Vladivostock și Capetown și s'ar putea realiza un număr suficient de mașini și o mare organizație care să asigure că, în afară de fazele de timp cu totul nefavorabil, — o mașină, un pilot și un asistent în perfecte condiții vor fi gata să pornească atunci când pasagerii se grămădesc la orele de plecare specificate pentru fiecă aerodrom, având încă destule mașini de rezervă. Atunci publicul călător va ști la ce să se aștepte.

UN SERVICIU AERIAN CIVILIZAT

Atunci ai putea să-ți faci geamantanul dimineața la Londra, să prânzești și să asculți puțină muzică la München, să petreci o a doua seară plăcută în Crimeea, după ce ai făcut o zi deasupra Dunării și așa mai departe spre Taurus și Bagdad și s'ajungi sub cerul plin de soare al Indiei cam în a patra sau a cincea seară. Când lumea va fi sigură de serviciile aeriene, va începe să zboare în mod regulat dealungul liniilor stabilite. Numărul și epocile de circulație ale acestor linii vor deveni din ce în ce mai ușor de calculat, astfel costul călătoriilor va scădea, iar călătorii vor fi mai numeroși.

Serviciile aeriene pot fi mult mai elastice de cât serviciile de căi ferate. E un lucru foarte greu și complicat să refaci itinerarul expreselor trans-continentale, dar un serviciu aerian poate să-și întoarcă mașinile de pe o linie pe alta după cum cer împrejurările, cu o ușurință imposibilă ori căruia alt mijloc de transport. Dar numai dacă are destule mașini, dacă e la înălțimea cerințelor. Peste câțiva ani serviciile aeriene internaționale ar reprezenta nu milioane, ci mii de milioane capital și ar susține o vastă industrie pe lângă care industria automobilă mondială ar părea o afacere neînsemnată. Dar o asemenea întreprindere nu poate fi pusă în picioare, de cât dacă pornește cu fermitate și siguranță. Și aceasta înseamnă o sforțare inițială cu mult mai presus de cât simplele încercări de azi. Astăzi întreaga lume unită într'o singură sforțare nu poate strânge capital suficient ca să dea aviației acest impuls.

Și de aceea aviația nu pornește. Ea nu merge înainte. E mai mult de cât probabil, că peste două zeci de ani o să ne găsim cu traficul aerian tot așa ca și azi. Va fi tot așa de nesigur, de nepunctual și de neregulat. Povestea tragediilor aeriene inutile se va fi lungit. Și majoritatea pasagerilor aerieni vor face încă această călătorie ca o „experiență“ riscată, pentru prima și ultima oară.

NEVOIA UNEI PROTESTĂRI

Țiu să repet, că nu critic strălucita adunare de oameni energici și întreprinzători, cari sunt magnații lumii aviatice de azi. Nu vreau să insinuez, că cineva ar fi putut, în asemenea condițiuni, să facă ceva mai bun de cât fac ei. Și, deși mă tem, că aceasta nu va fi decât o zadarnică sforțare ca să îmbuneze presa aviației, sunt gata să convin, că toți, fără excepție, sunt niște oameni extraordinari. Ceeace spun aci, nu se referă câtuș de puțin la incomparabila d-lor superioritate.

Atrag numai atenția asupra rețelei în care par că sunt prinse marile d-lor calități, precum și asupra barierelor ce se ridică în calea activității d-lor. Și dacă o umbră de blam se

strecoară printre comentariile mele, aceasta e numai pentru faptul, că însufleții fiind de o modestie plină de generozitate, fac ce pot dintr'o afacere fatalmente extrem de incurcată și că nu se plâng în gura mare și cu destulă vehemență împotriva acestei stări de lucruri, care îi împiedică an după an să deschidă acele căi aeriene mondiale, ce-ar duce spre o viață mai unită și mai fericită pentru omenire.

NEVOIA UNEI MARI INTREPRINDERI

Răul de care suferă întreprinderea trebuie căutat în dezvoltarea comparativ inferioară a lumii financiare, comerciale și politice față de vasta expansiune a posibilităților mecanice și economice. În zilele noastre se spun o mulțime de absurdități despre „marile întreprinderi“. Nu există azi nici o mare întreprindere în lume. Nici una, care să fie destul de mare. Există un oarecare număr de combinații bancare și industriale mult mai mari de cât cele dinainte și faptul că sunt mai mari de cât predecesoarele lor, ne face să nu vedem că nu sunt destul de mari pentru sarcina ce au. Navigația, comerțul mondial cu multe din produsele principale și ele, strigă după unificare; dar, deocamdată, să ne ocupăm de acest caz mai simplu al aviației.

Întreprinderea e stingherită de finanțe, finanțele de politică, și când începem să examinăm această enigmă: de ce nu se ivește încă acel trust de cincizeci de milioane lire sterline, care să-și asigure concesiunile, să obțină drepturile de liberă trecere și să creeze în sfârșit un adevărat serviciu aerian mondial, descoperim ca primă barieră efectivă, granițele naționale.

Vedem fiecare țară separată de pe întinsul impetiv al Europei, străduindu-se în mod meschin cu aviația sa „națională“, și ridicând tot soiul de piedici în calea dezvoltării aeriene „străine“.

NAȚIONALITATEA, UN RĂU

Circulația aeriană efectivă trebuie să fie internaționalizată de la început. Aeroplanul face salturi de trei sau patru sute de mile și aproape că n'are niciun sens să te urci într'o mașină.—în Europa cel puțin,—dacă n'ai intenționa să te cobori în altă țară. E tot așa de rațional să speri într'un sistem de transport aerian dezvoltat pe linii naționale, cum ar fi să speri într'un sistem de cale ferată interoceanică prin unirea unor porțiuni de câte-o milă sau jumătate de milă, fiecare construită după bunul plac, după planurile și măsurile proprii ale fiecărui sat sau oraș de pe parcurs.

Deși nu vreau să jignesc în cititor adâncul și pătimașul sentiment al patriotismului, condamnând în general spiritul de părtinire național, dar absolut numai din punct de vedere al dezvoltării aeriene, naționalismul e o adevărată plagă.

În momentul de față singurele regiuni depe suprafața globului, în stare să fie puse sub un singur control pentru exploatarea aeriană, sunt mai întâi, ținutul european și asiatic de sub guvernul sovietic, în alianță cu el, sau sub influența acestuia; în al doilea rând, Statele-Unite ale Americii și continentul lor și al treilea, teritoriile sub protectorat, aliate sau dependente de Imperiul britanic la est și vest de Palestina, până la Malaya, Australia și Colonia Capului. Desvoltarea circulației aeriene în Rusia sovietică e întârziată de sărăcia relativă și de desvoltarea economică inferioară a imenselor regiuni interesate în cauză; Statele Unite sunt o mare unitate, creată prin căi efrate, cu un transport pe aceste căi, admirabil organizat, cu influențe puternice greu de combătut de către serviciile aeriene și fără canalurile despărțitoare, mărele-interioare și altele, care fac zborul atât de dorit în părțile occidentale ale lumii vechi. Iar în ce privește a treia mare regiune aviatică. — Imperiul britanic, creat prin vapoare, — ea e, vorbind din punct de vedere al aviației, decapitată. Nu se poate zbura din Insulele britanice spre vastera dominioane, din jurul și din vecinătatea Oceanului indian, fără a nu se viola teritoriul străin. Nu văd nici o speranță ca vreuna din aceste trei regiuni atât de stingherite, să fie în stare să înființeze servicii aeriene practice pentru uzul general, și cu atât mai puțin, sunt speranțe că puterile noastre suverane vor merge așa de departe, încât să se coaleză cu vecinii pentru desvoltarea serviciilor aeriene. Asta ar implica o totală răsturnare a simțământelor naționaliste.

Dar dacă s'ar întâmpla o asemenea minune, dacă de exemplu interesele aeriene germane, ruse și chineze s'ar strânge deodată laolaltă, s'ar putea crea artere principale de la Marea Nordului la Pacific, Peking și Anatolia, artere la care toate celelalte linii aeriene din vechiul continent ar fi silite să se anească. Dar chiar dacă presupunem o suficientă libertate de idei din partea conducătorilor, ca să poată în practică o asemenea întreprindere, e greu să ne închipuim că miștrii de externe și de război ai celorlalte puteri ar permite desvoltarea unui atare sistem germano-ruso-chinez, fără să se facă din el motivul unui mare război. Căci dacă n'ar face din el un prilej de război ar fi nevoiți să se retragă de la putere.

Acestea sunt motivele, care fac să mă îndoesc, că oamenii vor fi în stare să se folosească din plin de darurile și gloria zborului, încă mulți ani de-aci înainte. Vom continua să ne tărîm, fiindcă suntem patrioți de modă veche, în loc să zburăm, cum vor face într-o zi bunii cosmopoliți. Zborul de plăcere în jurul lumii promite să rămâie pentru o perioadă nedefinită, privilegiul diferiților noștri miștrii ai aviației și al prietenilor lor personali. Ni se va permite să pisăm plăcerile lor aeriene, chiar dacă nu vom profita de abilitatea lor de organizatori. Vor demonstra ce s'ar putea face, chiar dacă nu-și dau nici o osteneală s'o facă. Dar înrăurirea instituțiilor noastre politice = atât de onorate dealungul vre-

murilor și atât de iubite, asupra aviației, nu e numai negativă. Pasiunile noastre patriotice cer ceva mai pozitiv decât asta. Drapelele noastre nu cer numai renunțare, dar și jertfe de sânge. Dacă pe deoparte „păzitorii distincției noastre naționale” împiedică dezvoltarea zborului sigur, pe de altă parte lucrează cu vigoare considerabilă ca să desvolte zborul primejdios. Dar oricât ar șchiopăta și s'ar târăgăni transportul aerian, cercetările nu încetează câtuș de puțin, — în limita inteligenței militare, — asupra posibilităților dezvoltării aviației de război. În anul 1926, un an de pace adâncă, — tehnicește vorbind, — aviația engleză a omorît trei tineri. Numărul celor uciși e mult mai mare față de cel din 1925. Franța, Italia, America, înregistrează pierderi similare. Germania, țară norocoasă, nu figurează în acest măcel. Ea n'are voie să-și omoare tinerii aviatori, în ciuda tuturor dorințelor patriotice de a o face. De aceea ea îi consacră serviciului de transport aerian care, în pofida a numeroase piedici, e de pe acum cel mai bun din Europa. Dela pacea cea mare, pe când ti-ta și eu ne-am ocupat de micile noastre afaceri, câteva mii de tineri, și nu tineri de rând, ci anume aleși, excepțional de curajoși și bine făcuți au fost sfărâmați în bucăți și arși de vii, cu scopul ca, —atunci când națiunile vor fi uitate îndeajuns ultimul război și să poată fi împinse într'altul, — aviația să nu fie departe de a-și împlini rolul său în acel spectacol. Acești tineri minunați au fost omorîți așa cum erau omorîți cei mai aleși tineri ai națiunii aztecilor, ca să atragă favoarea zeilor naționali. Chiar și în timp de pace acești monștri sacri trebuiau ținuți în viață, cu sângele tineretului. Acești tineri curajoși au învățat să zboare în chipurile cele mai riscate ori s'au exercitat să arunce bombe explozibile sau otrăvitoare asupra caselor și adăposturilor imaginare ale vrăjmașilor de jos și au plătit ei cu viața lor. Ni se afirmă, că în fiecare an se fac mari progrese în mijloacele de distrugere și de ucidere ale ofensivei aeriene, cu prețul acestor vieți.

Nu e nevoie să dăvălui mai departe acest monstruos contrast. Ceeace am spus, e suficient, ca să stabilească teza că timp de un veac, chestiunile umanității s'au dezvoltat în mod inegal. Pe când ideile și metodele noastre politice și economice au făcut doar progrese încete și nesigure, știința mecanică a progresat atât, încât le-a depășit cu totul. Această pildă a aerului e numai un exemplu viu despre ceeace se petrece cu cea mai mare parte din chestiunile economice și industriale ale omenirii. Guvernele nu ajută, nu patronază, marile și doritele reorganizații, care sunt cu putință. Politicianii trăesc alimentând urile, gelozităle și vrăjmăsiile fără motiv. Guvernele trăesc din sentimente și tradiții vechi. Nu există în nici o parte a lumii un guvern progresist și creator, care să accepte și să se folosească din plin și în felul său propriu, de darurile pe care știința și invenția ni le oferă azi. Principalul mod de a recunoaște progresul, al guvernelor de pretutindeni, ia forma unor încercări de a transforma aceste daruri ale

progresului în arme ca să omoare progresul însuș. Și principala enigmă care se ridică în fața omenirii în drumul său spre acea pace mondială, spre acea viață mai largă, mai fericită, mai nobilă și mai deplină, pe care desigur că o așteaptă, e enigma cum să introducă în metodele sale de guvernământ, această idee de progres, care ne-a dat cheea spre aceste vaste comori și astfel să schimbe naționalismul de azi pas cu pas, sigur și definitiv, în binele public al întregii lumi. ceea ce e condiția esențială, pentru exploatarea lor.

NE AȘTEAPTĂ FERICIREA?

Critica acestei serii de articole nu e totdeauna o laudă. Criticii, și chiar criticii favorabili, se plâng, că depreciez lucrurile. Și eu îmi inchipuiam, că adevăratul meu cusur era tocmai nerăbdarea de a înălța lucrurile. S'a obiectat și s'a repetat, — chiar de către Sir Alan Cobham, care ar trebui să știe mai bine, — că am o tristă părere despre aviație, pe când eu am o părere atât de strălucită despre posibilitățile sale, în cât sunt împins până la exasperare de incompetența financiară și de patriotismul strâmt, care îi stingheresc dezvoltarea practică.

Și se spune că sunt „pesimist“ în ce privește radiofonia, deși adevărul e că i-am anticipat completa dispariție, — încredințat fiind, că nenorociții, cari trebuie să se supui chinului de a „asculta“, vor găsi în curând o distracție mai plăcută în orele lor libere. Dar aceste comentarii și unele observații provocate de filmul „Metropolis“, — un articol datorit d-lui Mencken, — mi-au atras atenția asupra uimitoarei înrâuriri a unei înclinări de a nesocoti și de a tăgădui mai întâi faptul, că viața e în general mai fericită decât a fost vreodată și al doilea, că nu e nevoie de cât de puțină vigoare și limpezime de minte, ca s'o facem mult mai fericită decât e acum, sau decât a fost vreodată.

Unii pretind, ca în filmul „Metropolis“, de exemplu, — că dezvoltarea unei mari civilizații mecanice va reduce o mare parte din populație, dela o imaginară fericire a lumii vechi, dulce, aurită, duioasă și cinstită, la corvoada unei vieți de mașini. Aceasta e o afirmație foarte obișnuită, făcută fără umbră de justificare, de fapt. Și ni se spune mereu, că animalul uman „degenerează“ la corp și spirit din pricina relei influențe a marilor orașe; că o miasmă de „vulgaritate“ și de monotonie se întinde asupra unei lumi, altădată rafinată, bogată, frumoasă și variată; că ceva ales, numit „sufletul“ omenesc, care altă dată era foarte sănătos, e azi într'o stare foarte rea și că dacă nu ne îndreptăm felul de a fi și să ne reintoarcem la murdăria și primejdiile evului mediu, la viața de drumul mare, la evlavie, la un procent de nașteri neîmitat, la lucrul pământului cu sapa, la mobilele făcute de mâ-

nă, la cinstita chirurgie băbească fără anestezie, la fuste și păr lung pentru femei, la ziua de zece ore pentru lucrători și la ceva mai multă dojană și brufftuială pentru tineret, nu ne așteaptă nimic altceva, de cât distrugerea sistemului nervos, întunecarea spiritului și cancerul universal. Acest soi de absurdități se opun sistematic oricărui progres. Ele sunt susținute de mulți oameni, în situație să fie mai bine informați. Corul nemulțumiților nu tace niciodată; mohoritul care tremură de dorul reîntoarcerii la viața medievală își întinde zilnic umbra peste orice petec de lumină, peste orice nouă întreprindere socială, peste orice efortare dătătoare de speranță. Piece lucru, pe care-l posedăm, e micșorat prin comparație cu un trecut absolut legendar și cu o stare absolut imaginară de sănătate „naturală” și de voieșie.

Să admitem, că viața desfășoară încă multă nefericire și că e mereu amenințată de înspăimântătoarele primejdii ale războiului modern. Să admitem chiar negrele posibilități latente din naționalism, cultul drapelului, destrăbălarea educației, geloziiile de clase și răutatea de clasă a bogaților. Chiar și așa, avem cele mai trainice motive să susținem, că niciodată de când a apărut viața pentru prima oară pe această planetă, n'a fost mai mare proporție de bucurie, fericire și mulțumire de cât avem azi, nici o perspectivă mai strălucită.

SĂNĂTOASA VIAȚĂ NATURALĂ, — O SIMPLĂ SUPERSTIȚIE

Dar mai înainte de a putea vedea lămurit acest rezultat trebuie să ne desbărăm mintea de unele erori populare, bazate mai ales pe o credință, rău concepută. Mulți oameni cred, că e de datoria lor să susțină perfecțiunea naturii. Cu aceștia nu incupe discuție. Vor susține, că hiena e frumoasă și că germeul frigurilor e o născocire minunată. Dacă însă înlăturăm asemenea idei preconceptute și ne întrebăm lămurit, ce fericire e în viața sălbatecă a junglei, a deșertului, ori a mării fără fund, dăm de un răspuns cu totul deosebit. Natura e aspră și de-o cruzime nepăsătoare. Viața în afară de om, nu e un spectacol fericit. Ea e o continuă goană și vânatoare, o strădanie de ființe înfometate, un cerc de asasinat. Jungla nu e un loc de întâlnire vesel; e o cursă, care mișună de vietăți, ce stau la pândă și se târăsc. Ele nudevin sgomotoase, decât când sunt îmboldite de o năprasnică poftă sexuală.

Cât de crudă și de chinuită pare viața sexuală a aproape tuturor creaturilor din lume, afară de a noastră, modernă și falsificată! Chiar și deasupra turmei, care paște în mijlocul câmpiilor bogate, plutește o continuă și nedeslușită teamă. O crenguliță, care trosnește, provoacă panică. Primele mobile din viața animală, sunt foamea și frica. Exceptând scurta primăvară de zburdălnicie pentru tinerile făpturi, — și cât de scurtă e! — nu e nici un semn de vreo fericire, în afară de sălbateca potolire a foamei intense, sau monstruosul triumf

al omorului. Cel mai fericit lucru din viața unui animal e scurtimea memoriei sale și lipsa lui de prevedere. În împărăția naturii, numai printre păsări și mamifere, descoperim unele semne de o reală desfătare în viață. Păsările cântă primăvara și puii păsărilor și ai mamiferelor se joacă în timpul unei scurte faze, când sunt sub protecția părintească. Dar acestea sunt doar licăriri de soare în universală luptă aspră și mohorită pentru simpla existență.

Oamenii fără minte vorbesc despre „leacurile naturii“ și își închipuie că fiecare animal sălbatec, înzestrat cu acest instinct de medicație, trebuie să fie în situația cea mai de invidiat. Dar variațiile sunt prea rare și selecțiunea naturală, o călăuză prea nesigură, ca să se poată ține în curent cu schimbarea seculară a condițiilor și ca să înzestreze pe fiecare animal cu un mijloc de curarisire inerent ori cărei suferințe și cu o reacțiune automată împotriva oricărui pericol. Nu există astfel de cazuri în viața naturală. Cea mai mare parte din lucrurile cari ies din „mâna naturii“, sunt puțin legate între ele și mai mult întâmplătoare.

Cei bolnavi, slabi și infirmi sunt distruși mai curând și sunt mai puțin în evidență, asta e tot. Speciile sălbatice sunt tot atât de supuse epidemiilor și hidosului parazitism ca și oamenii; puține făpturi par să-și fi găsit hrana „perfectă“ sau, găsind-o, să fi fost în stare să se ție de ea; indigestia și denutriția sunt tot atât de în floare în pădure ca și în ulița sărăcăcioasă; vânătorii de elefanți povestesc că pot spune când se găsește prin apropiere vre'o turmă, după zgomotul pe care-l fac instinctele acestor biete animale, iar Glasfurd descrie viața unui tigru ca o alternare de foame și de îmbuibare, egal de supărătoare. Nu e nici un motiv să presupunem, că omul primitiv o ducea mai bine sau era mai fericit de cât un animal. Ca și dânsul el era o făptură încolțită de teamă, de foame, de poftă și se hrănea cu forța, din cele ce putea găsi. Unele din cele mai vechi oseminte omenești găsite, sunt oase mâncate de boală.

SOARTA OMULUI DE JOS ÎN TRECUT

Povestea omului de jos de la începutul vieții sociale a fost cu totul altceva decât un șir de plăceri nevinovate și de fericire casnică. O dată cu dezvoltarea agriculturii el începu să scape de foame și de frică, de viața plină de curse, în sălbăcie de eterna rătăcire, dar numai primind o povară și mai mare de strădanii zilnice. Istoria și arheologia nu păstrează de cât amintirile despre puținii, cari au eșt învingători: trebuie să ghicim câte miriade de muncitori lucrau în mine, împingeau galerele și curățau câmpiile de ierburi pentru măreția piramidelor și splendoarea palatelor lui Cnossus. Iar ciuma și foamea se abăteau regulat asupra lor. Ciuma și foamea au dispărut din cursul general al vieții abia în ultimii o sută de

ani sau mai puțin și asta, numai în civilizațiile atlantice. Istoria socială a vechiului Testament se desfășură în sunetul unu gemăt prelung al poporului de jos.

Imperiul roman era o piramidă administrativă bazată pe sclavi, șerbi și nenorociți, cari plăteau taxe. Instrumentul său distinctiv de disciplină socială era crucea. Nu e nici o perioadă în trecut asupra căreia omul bine informat să poată pune degetul și să spuie: „În această epocă omul din popor ducea un trai mai fericit de cât cel de azi”.

Sunt foarte puține descrieri ale vieții omului de jos dealungul celei mai mari perioade din istorie. Ea nu merită să fie descrisă. După cum relevază d. Abel Chevalley în administrabilul său studiu asupra aceluși părinte al nuvelei engleze, Thomas Deloney, abia în perioada elizabetiană, literatura se scobori deodată atât de jos, în cât să povestească ceva despre negustori și servitorii lor. Viața țărănească rămânea încă în întinerie. Și acum chiar nu ni se oferă decât tablouri pe jumătate luminate, din această lume inferioară. Cele câteva licăriri din scrierile d-lui Liam O'Flaherty despre cultivatorul irlandez și schițele d-lui Caradoc Evans despre populația primitivă din Wales sunt mai mult convingătoare decât plăcute. Deloney ne înfățișează viața de certuri, nesigură, lipsită de demnitate și foarte mult străbătută de invidie și răutate a unor oameni rău adăpostiți, rău îmbrăcați, neregulat hrăniți, fără asistență medicală, fără distracții, fără lectură și fără vreo schimbare de decor. E aproape aceeași murdărie, pe care o găsim drept fond al aventurilor din lumea romană a lui Petronius. Și totuși, după cum observă Chevalley, — era un progres simțitor față de viața medievală.

Această viață murdară rămase viața oamenilor din popor până într'a treia, sau a patra decadă a secolului al nouăsprezecelea. Părea, că sunt puține speranțe de vreo îmbunătățire. Au fost mari schimbări sociale, o sporire a producției și a populației în secolul al optsprezecelea, dar ele n'au adus nici o îmbunătățire simțitoare obștească. Omul de jos rămase murdar și ignorant, nevoiaș și muncind neconținut. Primele nișuri, prost construite, aduseră mai multă turburare decât înlesnire; din pricina lor, mii de oameni rămaseră fără lucru; era nevoie de o muncă ucigătoare, ca să li se deschidă calea și ca să li se împlinescă imperfecțiunile mecanice.

Abia după ce trecu jumătate din secolul al nouăsprezecelea, adevărata însemnătate a invențiilor mecanice și aplicațiile practice ale cunoștințelor și metodelor științifice deveniră aparente. Atunci începu a licări în mintea omenirii gândul, că această continuă muncă de câine avea să se sfârșească.

Introducerea bruscă a educației universale în Europa occidentală, fu recunoașterea practică a acestui fapt. Intocmită după un plan meschin și cu reavoință, împotriva rezistenței multor oameni privilegiați, cari pizmuiau din răspuțeri pe „inferiorii lor sociali”, stabilirea educației elementare obligatorii înseamnă totuși o nouă fază în istoria speciei noastre. În

seamnă începutul unei ere, în care se oferă fiecăruia, măcar o puțință în viață. Indată după aceasta, veni o scădere în procentul de nașteri și o scădere și mai mare în procentul morților infantile, semne vădite, că oamenii de jos nu mai consimțeau să-și lase progenitura pradă neînfrânatei nevoi a instinctelor bestiale, nici sănătatea copiilor lor, la voia întâmplării. În acelaș timp, numărul orelor de muncă fu atât de micșorat în cât libertatea orelor de răgaz, care fusese altădată privilegiul unei minorități, se întinse aproape la întreaga populație.

NOUL OM DIN PĂTURA DE JOS

Faza actuală a acestor schimbări ne arată vechea populație, altădată în chip firese sortită muncii istovitoare, devenind: parte, un abiz de oameni neîntrebuințabili și nedoriți de nimeni, cari sunt, sau inferiori din fire, sau indivizi excepțional de nenorocoși; iar parte, o masă mult mai mare și mereu sporită de lucrători mai mult sau mai puțin versați, semi-îndemânateci, a căror acțiune producătoare și nivel de viață se ridică și a căror siguranță, timp de răgaz și oportunitate sporește.

Aceștia din urmă sunt noii oameni de jos pe cari întinderea învățaturii și producția mecanică i-au dat lumii, iar dezvoltarea lor va fi măsura civilizației în viitor. Chiar și la nivelul actual, această populație se bucură de o viață, fără precedent de fericită și de promițătoare, în comparație cu viața oricăror altor oameni de aceeaș categorie, cari au trăit mai înainte. Și sunt multe motive de a spera — dacă marile războaie vor putea fi evitate și dacă nu se ruinează singură printr-o prolificitate fără frâu, — că va continua să se ridice la un nivel și mai înalt.

Această masă, ce se varsă, a unei noi populații de jos se îngămădește mai ales în Statele-Unite ale Americii, dar e tot atât de dezvoltată în sistemul mai complex al Marii Britanii, chiar dacă proporțional nu e atât de mare, și există cu oarecare modificări și deosebiri în toată Europa industrializată. Ii trebuie numai o decadă, sau cam așa ceva, de pace și siguranță, ca să apară în China și cum reconstruirea economică a Rusiei readuce această țară în rândul celorlalte și spre o nouă cooperare cu celelalte țări europene, vom descoperi probabil, că și acolo, condițiile create de producția mecanică au făcut să răsară o nouă populație orășănească și un nou muncitor agricol, în stare să citească, să scrie, să discute și să gândească și aproape tot cu atâta timp de răgaz și libertate, ca și camaradul său occidental. Dictatura proletariatului poate dicta ce-i place; dar mașina va stăruii, aci ca pretutindeni, că oamenii cari o manevrează și pentru cari lucrează ea, să-și aibă mintea înviorată prin educație și împropătată prin răgaz dela muncă, să fie destul de versați și să nu fie surmenați și înrăiți.

Vreau să notez încă un punct sau două, care duc spre fericire în zilele noastre.

Pentru prima oară în istorie, în multe părți de pe pământ, bătaia inferiorilor a dispărut. Pentru prima oară în istorie, lucrătorul se bucură de libertate ca de un drept al său. Niciodată oamenii de jos n'au fost atât de bine îmbrăcați, nici n'au locuit în case atât de bune. Niciodată n'au avut atâta libertate de acțiune. Azi există o oroare de cruzimi față de oameni și de animale mult mai răspândită decât altă dată. Blândețea socială a crescut în mod extraordinar. Niciodată n'a fost o proporție mai mică de boală și de moarte în comunitățile noastre. Toate aceste lucruri, înseamnă o fericire mult mai generală decât a fost vreodată. Dar acest marș general spre fericire nu e decretat de soartă și nici asigurat. Nu există nici o garanție pentru viitor. Această eliberare a omului de jos de boală, privațiuni și strădanie a venit foarte repede, ca o consecință a invențiilor și descoperirilor, care nu erau făcute în acest scop; și dezvoltarea noii populații de jos într'o lume civilizată, compusă din indivizi liberi și fericiți, e vădit sfidată de enorme forțe potrivnice. Ea poate fi împiedicată întârziată, sau învinsă.

Falsa legendă a gloriosului trecut al rasei noastre e în reșnică luptă împotriva speranței viitorului său. Obscurantismul și teama pândesc orice inovație curajoasă în viața socială și economică. Indolența e aliata și reaua credință prietena lor. Progresul continuu nu poate fi asigurat decât printr'o vigilență neîncetată și plină de un ascuțit simț critic. Și totuși omul de azi e mai fericit decât a fost vreodată și are o nădejde mai precisă într'o îmbunătățire continuă. Peste câțiva ani numai, omul de jos va fi poate mult mai bine chiar decât puținii fericiți de azi.

Și acum mai spuneți, că sunt pesimist, dacă puteți!

O NOUĂ LUMINA ÎN VIAȚA SPIRITUALĂ

EXPERIENȚELE D-LUI J. W. DUNNE
ASUPRA VISURILOR

Un vechi prieten, D. J. W. Dunne, mi-a trimis de curând o nouă carte pe care a scris-o : „*Experiențe asupra timpului*“. Găsesc că e o carte fantastic de interesantă. Ea mi-a atârnat în mod viu imaginația și cred că multe spirite imaginative vor fi uimite de lucrurile fantastice pe care le susține autorul într'însa. Nu-mi pare că i s'a dat destulă atenție până acum.

Acum mulți ani, în veacul trecut, D. Dunne veni la mine pentru prima oară. Era pe atunci un tânăr căpitan în armată și trebuia să se ducă la război, în Africa de sud. Dorea să-mi spuie ceva, o idee pe care n'ar fi voit s'o piardă, în caz când, — fără să-i dea timpul să se explice, — vreun trăgător bur l'ar fi șters întâmplător din viață. Era ideea unui aeroplan cu aripi în formă de V, bazat pe un număr de experiențe, făcute cu modele de hârtie; o idee foarte sănătoasă, care de atunci a fost înfăptuită într'o mașină foarte stabilă, dacă nu tocmai iute și sprintenă. Dacă Dunne ar fi avut bani și prilejul de a face experiențe, sunt sigur, că încă din anul 1902—3 ar fi putut construi un aeroplan practic; dar trebuia să plece la lucrările de întărire din colonia Orange și nu fu liber să se apuce de construit, decât când alți cercetători îi luaseră înainte.

În vremurile acelea era extraordinar de greu să faci lumea să se interese în mod practic de chestiunile aerului. El venise la mine, fiindcă scrisesem ceva, care era considerat ca un lucru extravagant, despre zbor. Spusesem că vom zbură înaintea de anul 1950! Nu era vreo prevestire uluitoare, dar tot era mai bună decât opinia majorității, că nu vom zbură nici odată. Această splendidă încurajare îmi atrase recunoștința și încrederea lui Dunne; el puse în mâinile mele tot ce făcuse până atunci, iar eu aveam să le pui sub chee și să-i păstrez secretul până în ziua în care ar fi fost sau omorât, sau ar fi putut să-și reînceapă experiențele. Fusese nevoit să vie la

mine, care-i eram absolut străin, înainte de a găsi pe cineva care să-l ia destul în serios ca să-i adăpostească aceea ce avea de încredințat.

Mi-amintesc încă și azi cu multă plăcere o veselă după amiază, pe care am petrecut-o în grădina mea din Sandgate, pe când Dunne alerga de colo până colo, urcându-se pe ziduri și sărind pe băncile din grădină ca să dea drumul la mici modele de hârtie fâlfăitoare, care ilustrau când unul când altul din aspectele ideii sale.

Am constatat atunci cu uimire, că aveaunul din spiritele cele mai răbdătoare și mai stăruitoare ce le întâlnisem vreodată. Minteă sa n'are nici una din acele scăpărări de magneziu, care țâșnesc și luminează totul în jur, — dacă în adevăr luminează vreodată ceva. — dar e prevăzătoare, știe să observe, și când a apucat însfârșit pe-o cale e neobosită. S'a străduit mult timp cu aviația; sănătatea șubredă și marele război l'au istovit și mi l-au ascuns în parte, așa că abia acum aflu de o altă cale pe care a urmat-o, ajungând la concluzii foarte interesante.

VISELE CARE PREVESTESC

Ceeace l-a pus pe această cale a fost o experiență foarte comună; faptul că visurile, — într'un mod ciudat și fără vreodată — par să prevestească evenimentele. Mulți dintre noi au avut experiența unui vis anticipator și de obicei era ceva așa de nedeslușit încât abia mi se părea demn de povestit. D. Townnley Searle, librarul londonez, povestea zilele trecute despre unul, neobișnuit de lucid. Visase că se afla printre galantările din fârgul „Caledonian” și că găsisese și cumpărase o primă ediție a operei lui Thomas Hardy, „*Remedii despera-te*”, care astăzi valorează o sută de lire. Atât de vie a fost impresia încât a doua zi de dimineață se sculă și se duse de drept în târg, cumpără o umbrelă cu șase penci, fiindcă începuse să plouă și apoi, recunoscând galantarul din visul său, se duse drept la el și cumpără cele trei volume pe un șiling, cu un câștig net de nouă zece și nouă de lire, optsprezece șilingi și șase penci.

Acesta a fost un caz de o rară simplitate. Visul obișnuit cu elemente prevestitoare e mult mai complicat decât așa. Unul din propriile mele visuri mi-a rămas în minte ani de rând și e mult mai caracteristic. În visul meu, umblam cu bicicleta pe râul Neva care era tot înghețat; bicicleta aluneca pe gheață, mergea din ce în ce mai repede și îmi scăpa din ce în ce mai mult de sub control; înaintea mea apăru o sânie mare cu un cal lung și slab mânat de o femeie în blănuiri albe; în nepuțință de a mă opri, mersei spre ea și mă izbii de cal; mă agățai de capul lui și îl trăseși în jos pe când mă deșteptam. Momentul când stam agățat de capul calului fu mai lung și amintirea lui mă persecută mult timp. Aveam o

percepție foarte vie de impresia pe care mi-o lăsaseră urechile și obrazul lunguț al animalului. În epoca aceea învățam într'adevăr să umblu cu bicicleta și o zi sau două mai târziu după asta, întorcând după colțul unei străzi, dădui de cotiga unui lăptar, care venea pe partea greșită a drumului. N'avui îndemânarea s'o ocolească și mă pomenii agățat de capul calului, care se lăsase în jos, exact în acelaș fel și dându-mi absolut aceeaș senzație ca și calul din visul meu. Dar cum eu nu am caracteristica de curiozitate și persistență a lui Dunne, n'am mai cercetat mai departe această stranie experiență. N'o spuseseș nimănui înainte de accident și acceptai absolut fără nici o critică, explicația curentă a acestor vise, în aparență prevestitoare.

Probabil că cititorul cunoaște această „explicație“. Ea e că există o lipsă de simultaneitate în acțiunea celor două emisfere ale creierului, așa că una întârzie puțin în urma celeilalte; se produce dar o dublă impresie și cea de a doua are de efect de a fi o amintire a vreunui eveniment anterior. Teoria e că n'a fost nici un vis real, ci numai iluzia amintirii unui vis produsă de impresia întârziată. Aceasta explică asemănările întâmplării cu pseudovisul dar e vădit că nu explică deosebiriile; femeia în blănuri albe și fluviul Neva de exemplu, au nevoie încă de-o explicație. Dacă n'am avut nici odată acest vis, în adevăr ca un vis, atunci ce căutau acelea în amintirea mea? De ce nu era visul exact cu întâmplarea? Dunne pare că a avut mai multe experiențe de felul acesta. El a visat de pildă marea erupție vulcanică dela Martinica, pe când își făcea armata în Statul liber al Orangelui. A văzut-o în clipa în care se petrecea, a văzut crăpături deschizându-se în pământ și vaporii fășnind. Ceeace a văzut el era absolut neasemănător cu ceea ce probabil că s'a întâmplat. În visul său el făcea sforțări violente ca să vestească pe locuitori; știa foarte precis și numărul victimelor. Se deșteaptă strigând: „Patru mii de oameni vor fi omoriți!“ Peste câteva zile sosiră ziarele. Titluri colosale vesteau dezastrul și pierderea probabilă a patruzeci de mii, dar nu a patru mii de vieți. Citirea acestor titluri era evenimentul prevestit de vis. El le citi în pripă, citi greșit cifrele drept patru mii și ziarul trecu în alte mâini. Mult timp după asta el descoperi că aceste țifre, atât patru mii cât și patruzeci de mii, erau absolut eronate. E dar lămurit că visul său nu fusese despre evenimentul real ci pur și simplu o anticipație a impresiei sale mintale, când a citit ziarul.

Mai multe întâmplări de acest fel îl puseră pe Dunne pe gânduri. El se hotărî să-și scrie toate visele îndată ce se deștepta. Ținea un carnet de note la capul patului. Se antrenă să-și examineze visele în momentul când se deștepta și căpătă o mare iscusință în reamintirea visurilor sale chiar în clipa în care se pierdeau în nimic. Ținu, paralel cu această un jurnal zilnic de cele mai vii impresii din timpul cât era deștept. Și convinse pe mai multe alte persoane să se ocupe de supravegherea viselor. A strâns o multime de date,

Și impresionanta concluzie care reese din aceste observații e aceea că, partea impresiilor mintale viitoare e aproape tot atât de importantă în formarea viselor ca și impresiile mintale din trecut. Intâmplările de mâine pot tot așa de ușor apare, — trunchiate și încurcate, — în cursul visului, ca și cele de ieri.

Cea mai mare parte dintre noi avem oarecare idee despre felul cum se formează visele. Vreun zgomot, vreo turburare internă sau externă ridică mintea din starea de inconștientă spre starea de veghe. Mintea încetează de a mai uita, memoria și atenția se trezesc și conținutul mental care plutește în neștiere, se grupează cu o tendință de legătură rațională în jurul senzației turburătoare.

Atunci, sau ne trezim și ne aducem aminte, sau toată excitația se potolește și se pierde în uitare și inconștientă. Mulți dintre noi ne dăm seama cum impresiile de ieri, în particular, și cele din zilele mai depărtate, — mai puțin vădit — imprimută formă și culoare excitației și cum dorința, pe care le-am înfrânat, sau ispite cărora le-am rezistat, își fac drum în această viață de vis și ne răscolesc simțirile înăbușite. Dar lucrul de care mulți dintre noi nu-și dau seama, spune Dunne, e partea cu care contribuiesc și micile frânturi din impresiile de mâine. Aceasta e esența descoperirii sale. Dar în același timp, e greu de deosebit prevestirile de amintiri, sau de ră-mășițele diformate ale unor simțiri înăbușite, atât par acestea de neînsemnate și de fugitive. Numai atunci, când avertismentele sunt excepțional de surprinzătoare, ele sunt reamintite și recunoscute în clipa când se transformă în faptul real și ne surprind. Ele trebuie să fie sau foarte vii sau foarte ciudate. Dar cu cât le examinăm mai de aproape și cu mai multă pricepere, — susține Dunne, — cu atât elementul futurist devine evident în vise.

În afară de aceasta, el a adăugat la observația a ceea ce eu aș numi visul *natural*, și observarea acelei stări de spirit când atenția e slăbită în mod voluntar, așa în cât să lase existența mentală la un nivel cu ceva abia mai ridicat decât nivelul stării de conștientă în care înregistrăm cele din jur. El în-țoarce, — ca să zicem așa, — spatele existenței mintale și apoi deodată se repede și prinde ceea ce e acolo înainte ca să-i scape; și în aceste faze ale spiritului deasemenea, el găsește impresii din viitor și din trecut, amestecate împreună,

CÂT TIMP ȚINE „ACUM“

Eu unul, cred, că ar fi cu puțință să punem aceste fapte într-o legătură comprehensibilă cu o mulțime de alte fapte, care nu intră în speculațiile lui Dunne. Nu-l voi urmări întocmai în expunerea ce urmează și care, — în spațiul de care dispun, — nu poate fi decât abia schițată. Parte derivă dela dânsul și parte sunt părerile mele proprii. Punctul interesant e, că spiritul nostru poate fi considerat ca existând în trecut și

în viitor, ca întinzându-se. — ca să zicem așa, — în amândouă direcțiile, dincolo de ceea ce noi considerăm momentul de față. Sper, că aceasta nu va pare cititorului o părere prea extravagantă. Cei mai mulți dintre noi ne-am gândit foarte puțin la ceea ce înțelegem prin momentul prezent. Ce înțelegem prin „acum“? Cât timp reprezintă el? Îndărătul lui „acum“ se întinde trecutul, înaintea lui e viitorul, dar e oare el însuși o clipă infinitesimală? Existăm doar cât o străfulgerare, sau cât un șir de fulgere, așa zicând, absolut fără nici o durată, între un trecut ce s'a scurs și un viitor, care are să vie, sau acest „acum“ se întinde atât în trecut cât și în viitor? Aceasta ar fi o întrebare nouă și distractivă pentru multe persoane și profund de iritantă pentru unele caractere. Ele vor fi atât de obișnuite să vorbească de trecut și de viitor ca și când ar fi în contact real cu prezentul, în cât aserțiunea va părea uimitoare și anevoioasă; și totuș cumpănind-o bine, va căpăta o plausibilitate inisuantă și turburătoare credința, că „acum“ e poate totdeauna susceptibil de a fi măsurat și poate. — în anumite împrejurări, să fie chiar o bucată considerabilă de timp. Pare paradoxal să spui că porțiuni atât din trecut — cât și din viitor, — intră în acest „acum“, dar experiențe reale vin în favoarea acestei păreri nelogice. A fi nelogic nu înseamnă numai decăt să fi în eroare. Se prea poate ca omenirea să fi avut o idee greșită despre trecut și viitor.

Mai departe as fi de părere, că atunci când devenim atenți la un lucru și suntem excitați de faptul actual, prezentul, reprezentat prin cuvântul „acum“ se strânge, se condensează și cu cât suntem mai excitați și mai atenți cu atât „acum“ se strânge mai mult spre punctul său central. Cu cât activitatea noastră sporește „pe loc“, cu atât mai acut și mai strâns devine acel „acum“ asupra căruia ne concentrăm atenția. În crizele vieții noastre trăim, — după cum spunem, — numai pentru moment. Indată ce recădem în neatentie, reverie, visuri, „acum“ devine obscur și din ce în ce mai vag. În starea hipnotică, în vis, și mai ales în somnul fără vise, „acum“ se poate lărgei spre și sub limita conștientului, până ce se întinde la mari porțiuni și poate chiar la toată viața noastră spirituală dela început până la sfârșit. În mintea care doarme sau în mintea omului care a murit, nimic nu e trecut ori viitor. Când ne sculăm, când ne trezim și începem să dăm atenție lucrurilor, acel vag „acum“ se strânge spre clipa acțiunii. Dar când atenția noastră trece la acțiune, ea târăște cu sine impresii vagi și care se șterg ușor, din starea de spirit mai difuză din care s'a trezit.

CE EXPLICĂ UN „ACUM“ PRELUNGIT

Această originală idee, că „acum“ al minții, care visează, sau care nu e atentă se poate întinde într'o măsură nedeterminată atât în trecut cât și în viitor, se potrivește cu fenomenele de visare și quasi-visare de care vorbește Dunne. Făcând ori-

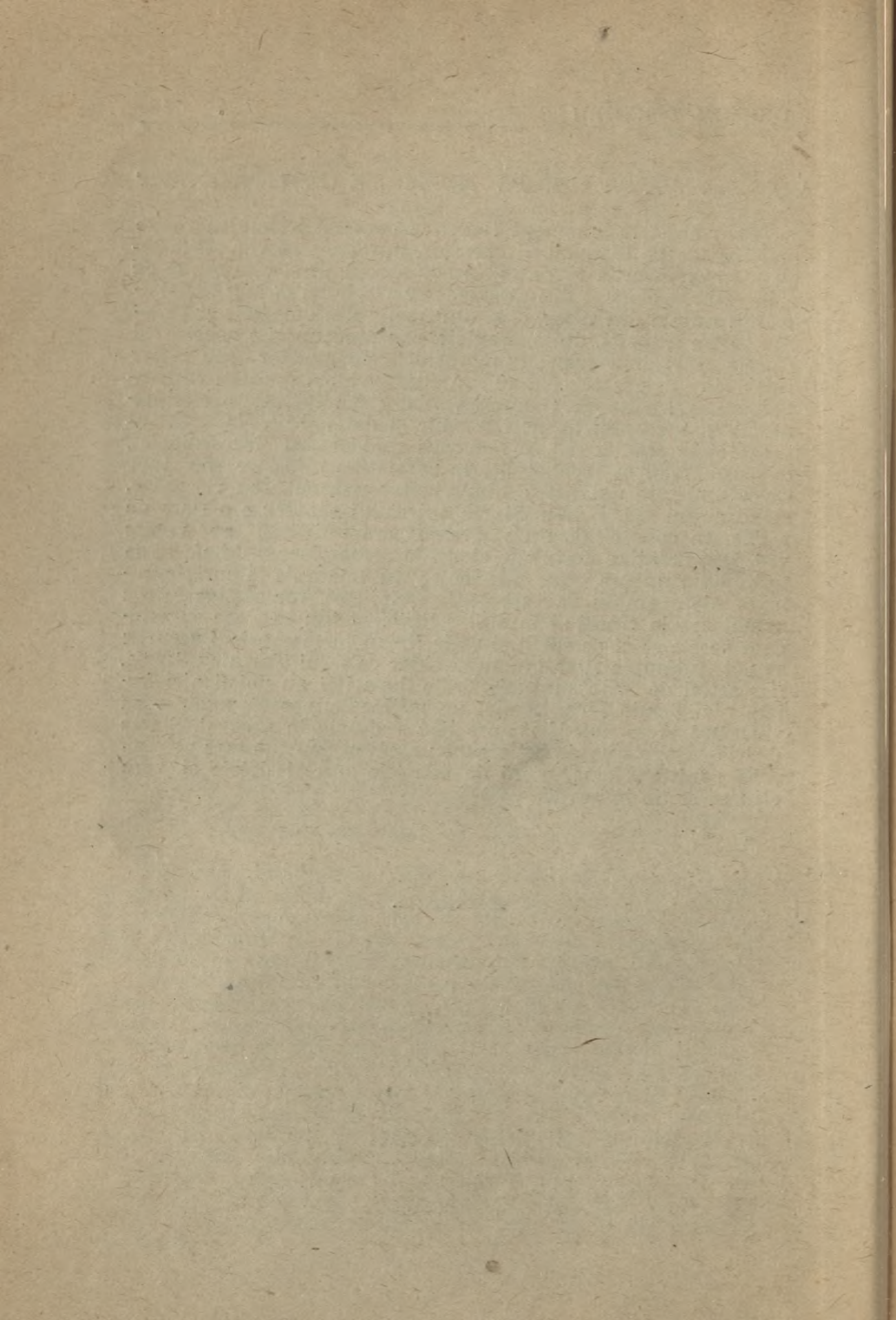
care altă supoziție, ele rămân inexplicabile. Și ea mai e consecventă cu remarcabila povestire a d-lui Townley Searle și cu multe altele asemenea povestiri despre fenomene prevestitoare. În afară de aceasta, profesorul Gilbert Murray a publicat de curând unele fapte turburătoare, — turburătoare pentru sceptici, — cu privire la ceea ce el consideră ca telepatie. A te îndoi de cuvântul d-lui Murray, ar însemna a te îndoi de cuvântul lui Aristide. D-sa e mai presus de orice bănuială, chiar și de aceea a unei mărturii nehibzuite. N'am la mine raportul experiențelor sale, dar ele au fost într'adevăr foarte stranii și enigmatice. Aceste experiențe au decurs cam în modul acesta: D-sa împreună cu diferiți prieteni citeau, ascultau, sau alegeau vreun eveniment, sau vreo scenă neobișnuită; fiica sa intra atunci în cameră și, — ca să zicem așa, — își deschidea mintea spre a primi impresiile ce i s'ar fi prezentat, pe când el și cu prietenii săi își concentrau la rândul lor mintea asupra subiectului ales. Conform teoriei, n'ar fi fost tocmai nevoie de o astfel de concentrare a minții, dar eu cred că așa făceau. Apoi tânăra fată descria ceea ce i s'ar fi prezentat, pe când din cele ce ghicea, erau extraordinar de juste. Ii se spunea atunci lucrul, sau subiectul care fusese ales și bineînțeles, îl vedea foarte viu înaintea ochilor pe când i se descria. Își punea toată ardoarea să afle, cât de aproape fusese de subiectul ales. Dar faptul, că văzuse lucrul înainte de a-i fi descris și tocmai fiindcă avea să-i fie descris în curând, e absolut tot una cu faptul, că Dunne a văzut erupția dela Martinica înainte ca titlurile din ziar să-i fi evocat în minte tabloul. Ar fi extrem de interesant dacă profesorul Murray ar încerca să sugereze fiicei sale scene, pe care apoi să nu i le descrie. Dacă n'ar izbuti, atunci aceasta ar confirma supoziția, că ceea ce s'a întâmplat a fost numai o simbolizare anticipată a unei impresii puternice, exact pe același plan cu visele anticipatorii ale lui Dunne.

Idea că prezentul, sau acel „*acum*“ mental, se prelungește în trecut și în viitor, atunci când atenția trece dela vivacitatea stărei de veghe într'o stare de suspensie, aduce și pe cele mai remarcabile și, — până acum anormale, — fenomene de hipnotism pe același plan cu generalitatea faptelor de acest gen.

Isprăvile multora din cele mai norocoase mediuri, cu ghicirea numelui și a incidentelor de seamă din viața unor persoane, — până atunci necunoscute lor, — dar al căror nume și împrejurări de trai aveau să le cunoască imediat după aceea, încetează de a mai fi fenomene izolate. Nu mai sunt căuș de pușin în desaccord cu realitatea de toate zilele îndată ce ne scoatem din minte iluziunea, că acel „*acum*“ practic, substanțial și aproape palpabil din experiența de toate zilele, e un moment matematic, un locus, o abstracție infinitezimală, și acceptăm punctul de vedere pe care îl propun aci, — că are o durată și că durată sa în ambele direcții, trecut și viitor, crește cu slăbirea atenției noastre și cu lipsa de contact acut cu realitatea.

VOM INVĂȚA SĂ GHICIM NUMERILE CĂȘTIGĂTOARE?

Prin acest raționament reese, că oamenii trebuie să viseze mai înainte pe câștigătorii curselor, numerele ce vor eși la loterii, împrejurările favorabile unor speculații și alte multe de astea. Sunt oameni din aceștia. Dar visele își strâng materialul nu numai din viitor, ci și din trecut, din dorințele și poftelile noastre trupești, din speranțele, sau preocupările noastre și din interpretarea justă, sau greșită a zgomotelor sau altor impresii. Foarte rar ele au înfățișarea unei realități convingătoare. Artistul făuritor de vise din noi înșine, e esențialmente și incurabil de nesistematic și de zăpăcit. Noi toți, atunci când atenția ni se scoboară spre pragul inconștientei, devenim falsi și incoherenți în asociațiile noastre de idei. Orice om, care doarme, e hipnotizat, anesteziat, sau visează e, ca să zicem așa, nebun. Starea spiritului sănătos e o stare de veghe. În consecință, nu văd vreo perspectivă să ne putem vreodată menține destul de atenți la ceea ce facem, în cât să ne îndreptăm mintea spre cele ce se vor întâmpla la cursele viitoare de exemplu, sau spre numerele, care vor câștiga în ora următoare la ruletă și în acelaș timp, să fim în stare să prindem aceste stări de spirit și să le fixăm în memorie. Lucrurile se pot întâmpla și se întâmplă chiar ca d-lui Townley Searle, dar astfel de vise sunt adevărate daruri și nu pot fi nici forțate nici făcute, — prin nici un mijloc cunoscut nouă, — să vie când vrem noi. Viața practică e situată în prezent. Starea de vis ca și starea de beție sunt un câmp de explorare primejdios pentru oricine, afară de spiritele special dotate și care știu să se tie în gardă.

EXPERIENȚE ASUPRA CĂSĂTORII

POSSIBILITATEA UNOR GRADE ȘI VARIETAȚI ÎN CĂSĂTORIE

De câțiva timp zvonuri despre o discuție foarte încurcată, ne-au venit din Denver (America), atrăgând atenția lumii. Povestea e complexă în expunerea ei, dar simplă în esență. Judecătorul Lindsey dela cunoscutul tribunal pentru tineret (Juvenile Court) din acel oraș, a fost supus unor procese de expulzare, de care nu e nevoie să ne ocupăm prea mult. Atât în cât privește pe statul Colorado, el e expulzat, dar se mai poate da încă o luptă în favoarea lui la Washington. Forțe considerabile au lucrat pentru răsturnarea lui. Membrii Ku-Klux-Klan-ului au strâns rândurile împotriva judecătorului. Marele Dragon al Ku-Klux-Klan-ului, — preot baptist în momentele sale mai puțin aprinse, — pare să fi intrat într-o alianță, nedorită, cu eminienți conducători romano-catolici împotriva lui. El e violent atacat și violent apărat. În amănunt, conflictul devine peartă, dar subiectul asupra căruia s'a ridicat chestiunea e de o însemnătate fundamentală pentru oricine se interesează de actuala tendință a lucrurilor. Lupta se dă cu înverșunare în jurul instituției căsătoriei. Judecătorul Lindsey a propus să-i aducă îmbunătățiri. Acest tribunal al tineretului din Denver e cunoscut în întreaga lume civilizată. El a atras pe mulți învățați și cercetători europeni. El are vechimea secolului, în care ne găsim. Își datorează constituția și metodele în mare parte, zelului neobosit al lui Lindsey. Funcțiunea sa fundamentală era scoaterea copiilor delicvenți și a tinerilor criminali, la primul delict, din atmosfera aspră a tribunalelor polițienesti. Ei aveau să fie tratați după o normă specială, salvați de stigmatul condamnării și, de era cu putință, împiedicați de a deveni membri ai clasei de criminali. Această sarcină, tribunalul a îndeplinit-o admirabil. Activitatea sa s'a dovedit o valoroasă operă preventivă. El deveni un loc de reconciliere între părinți și copiii lor rătăciți și îndărătnici; readuse în sânul familiei o mulțime de fugari și salvă un mare număr de fete înșelate și nenorocite, de rusine și de degradare. Pirește, el luptă și împotriva traficantilor de salon și de sclă-

ve albe. Timp de douăzeci de ani el a lucrat având binecuvântarea comunității romano-catolice. Părintele Mc Menamin, unul din clericii conducători din Denver l'a descris ca „o forță constructivă în comunitatea noastră și un mare noroc pentru mulți băieți și fete“.

OSTILITATEA ÎMPOTRIVA JUDECĂTORULUI LINDSEY

Membrii Ku-Klux-Klan-ului au fost dela început ostili și prima lor ostilitate era bazată pe bunele relații dintre Tribunalul Tineretului și catolici. Ei denunțară pe judecătorul Lindsey, că trimite fete, — fete din părinți catolici, — la azilul catolic al „Bunului Păstor“, ca să lucreze în spălătorie pe nimic, — după cum susțineau ei, — și să fie corupte. Aceasta era frumoasa lor versiune despre metodele unui azil catolic, bine administrat și cu o reputație fără pată. E interesant de examinat propunerile, care au putut face pe membrii Ku-Klux-Klan-ului să se alieze cu catolicii, — cu toate cele petrecute, — împotriva judecătorului.

Nimic nu putea ilustra mai bine lupta ce se dă, în epoca aceasta, între inovație și reacțiunea conservatoare, în întreaga lume civilizată. Nu e o luptă între oameni buni și răi, e o luptă între ideile noi și ideile de mult stabilite, între obiceiuri abia proiectate și altele, onorate dealungul vremurilor. Părintele Mc Menamin și judecătorul Lindsey sunt oameni bine cunoscuți în Denver; caracterele lor au fost cântărite prin ani de serviciu public și nu încap discuție, că fiecare e un conducător eminent și cinstit, demn de încredere și dezinteresat. Cei din Ku-Klux-Klan mint puțin în umbră acelei implacabile cărți, intitulată: „*Elmer Gentry*“; e multă declamație, vorbărie și violență în relatarea lor despre cele petrecute la Denver și depozitiile lor rămân în suspensie, dar pentru scopul ce urmărim în acest moment, putem foarte bine să reducem chestiunea la cei doi protagoniști, judecătorul Lindsey și părintele Mc Menamin, cari sunt, incontestabil, doi oameni drepti și sinceri.

CE E CĂSĂTORIA „COMPANIONAT“?

Iată acum, ce a provocat izbucnirea împotriva judecătorului Lindsey și a „Tribunalului Tineretului“ din Denver. După ani de experiență în studierea relei purtări a adolescenților, el a ajuns la concluzia, că în comunitățile noastre moderne căsătoria e prea întârziată și că s'a deschis o mare spărtură, — ce se lărgeste mereu, — între epoca în care școlă și colegiul sunt lăsate în urmă și epoca în care se pare, că e cuminte și sănătos de a se stabili și de a forma o familie.

În societatea noastră există o proporție mereu crescândă de tineri neastâmpărați și nerăbdători și din curiozitatea lor

nedisiplinată rezultă o confuzie de promiscuități furise, de prostituție, de boli, de crime și de nefericire generală. Tinerii nu se pot deda unei munci sănătoase din pricina puternicei preocupării a naturii, viața chiar a unei majorități dintre fete e o viață de nesiguranță chinuitoare. Judecătorul Lindsey, cu greutatea pe care i-o dă acum imensa experiență și având în fața sa afirmațiile partizanilor controlului nașterilor, a propus o adaptare mai metodică a vieții sociale la nouile condiții.

El a propus un tip de căsătorie preliminară, pe care o numește căsătorie — companionat. Aceasta ar fi o căsătorie, contractată de doi tineri pentru „binele reciproc”, — cum spune în cartea de rugăciuni. — cu o deplină cunoaștere a controlului nașterilor și cu intenția bine hotărâtă de a nu avea copii. A cât timp cât nu sunt copii și, după convenita deliberare, această căsătorie-companionat poate fi desfăcută prin consimțământ mutual. Pe de altă parte, în orice moment, perechea poate să transforme tovărășia lor într-o căsătorie permanentă. Aceasta e propunerea și statul Colorado are deplină putere să facă experiența unei astfel de încercări.

El dorește să se facă o asemenea lege. El crede, că în cele mai multe cazuri astfel de căsătorii vor deveni în mod firesc uniuni permanente și înființarea lor va curăți atmosfera socială de un vast și nenorocit sistem de legături ilicite, de greșeli ireparabile, de avorturi, dezertări, crime, experiențe dăunătoare și de toate acele primejdii pentru cinste, sănătate și fericire, care însoțesc tot ce se face pe furis în această direcție. El crede că aceasta va însemna o mare simplificare și purificare a vieții sociale și eliberarea a multor energii deprimare și încătușate.

ARGUMENTUL MEDICAL IMPOTRIVA CĂSĂTORIEI-COMPANIAT

Mai înainte însă de a examina opoziția, pe care o face părintele Mc. Menamin acestui proiect, ar fi bine să notăm faptul, că în jurul acestui control al nașterilor există un considerabil conflict de păreri autorizate. Fără îndoială, că el nu înseamnă în toate cazurile o înlăturare sigură și completă a procreării; deși cu precauțiunile convenite, la mulți indivizi el dă rezultatele pe care le așteaptă judecătorul Lindsey de la el. Dar cel puțin câteva la sută din aceste căsătorii-companionate se vor transforma, — neintenționat, — în căsătorii normale cu o familie.

Controlul nașterilor nu înlătură, ci micșorează probabilitatea consecințelor și nu dă prilej la deschiderea „zăgazurilor destrăbălării fără frâu”, și așa mai departe, după cum pretind adversarii săi. Plăcerea tănuțită și nepermisă nu e scutită de teamă și griji prin cunoașterea modului curent de a controla nașterile.

Acesta e un punct al acestei chestiuni, care nu e în general bine lămurit.

O altă critică a fecundității înadins înfrânate, pare să fie mai puțin importantă. Persoane din lumea medicală, sau cu pretenții științifice, cărora nu le place controlul nașterilor, vorbesc despre efectele sale dezastruoase asupra nervilor și a sănătății generale. Aceștia trângănesc mereu despre „naufragiul sistemului nervos“. Dar nu aduc nici o dovadă despre aceste rezultate; afirmă, că ele există și vorbesc cu prisosință despre remarcabilele prilejuri de observații particulare. Dar martorii tot atât de plini de autoritate, din școala opusă și tot cu atâtea remarcabile prilejuri de observații, vorbesc despre dezastruoasele consecințe ale castității și abținerii. E un teren de discuție în care cei mai mulți par că raționează cu idei preconcepționate și cu un violent dispreț pentru fapte. Adevărul pare să fie, că constituția omenească e remarcabil de adaptabilă în aceste chestiuni; un individ normal poate să-și creeze obiceiuri de satisfacerea poftei, sau de înfrânarea lor, poate trece dela faze de mare însufletire la faze de apatie și totuși să rămâie un organism fericit și sănătos. Putem să ne creăm sisteme de obiceiuri în orice direcție. Nu există o viață sexuală tip. Cu totul în afară de varietățile de temperament, fiecare tip e capabil să trăiască în diferite feluri și nu există în practică nimic în nici una din aceste puternice robiri pentru, sau împotriva cutărei libertăți, sau a cutărei restricțiuni. Mulți oameni abștinenți și mulți, cari practică pe față controlul nașterilor sunt vădit oameni viguroși și sănătoși; felul de trai al unora e tot atât de sănătos ca și felul de trai al celorlalți; sunt crăidoni bătrâni și zdraveni și tot așa de voinici preoți și alți celibatari; sunt bunici sănătoase cu o puzderie de nepoți și fete bătrâne, vicioase și fericite. Cineva n'are decât să se uite în jur, la oamenii pe cari îi întâlnește ca toată această propagandă să se spulbere. Vorbind în mod cu totul vag și general, aș spune din proprie și chibzuită experiență, că în mijlocul strădăniilor, provocărilor, sfidărilor, neconștențelor îndemnuri și tentații ale vieții moderne, foarte mulți oameni le aduce liniștea minții și încrederea în sine și e cel mai puțin hârtuitor și cel mai ușor fel de trai, a duce o viață de reacțiuni sexuale normale, ferită în mod rațional de o progenitură împovăraătoare; și că toate cerințele specifice naturii la nervii și sănătatea chiar și a celei mai feminine dintre femei pot fi satisfăcute punând pe lume unul, sau doi copii. Natura e mult mai îngăduitoare decât teoriile sociale și morale. Chestiunea sănătății fizice are într'adevăr prea puțin de a face cu aceste discuții. Și e păcat că amândouă părțile s'au lăsat târîte în ea.

COMPLEXITATEA IUBIRII ȘI A DORINȚII

Totuș, înlăturând o mare parte din aceste argumente, căsătoria rămâne încă un amalgam de chestiuni complexe și încălțite. Și acest complex e atât de încălțit în cât se prea poate să nu fie nici odată în întregime deslegat. Mulți oameni moderni discută această chestiune ca și când ar fi o simplă problemă pentru satisfacerea, în condițiuni prielnice, a dorinței fizice. Dar în ființă nu există așa ceva ca dorință fizică absolut neamestecată; în chestiunile sexuale e totdeauna și o excitare a imaginației. De aceea chiar și cea mai grosolană plăcere sexuală e ridicată la un nivel mai presus de lăcomie sau altă postă. Și deasemenea, — cu mult mai înainte ca cineva să înceapă să se gândească la modul în care copiii complică problema, — se desfășură un vast sistem de reacțiuni între bărbat și femeie, ce trec peste și mai presus de sexualitate. Există un farmec general, sunt elemente de admirație, o plăcere nedeslușită, teamă și prietenie cu mult înaintea dezvoltării acelor preferințe cōvârșitoare, care devin iubire. Mai departe, deasupra pasiunii dragostei, rezemându-se de ea ca de o bază, sprijinindu-se pe intimitatea și legătura ce-o stabilește, e iubirea conjugală care e cea mai profundă și cea mai duioasă dintre legăturile de înrudire de pe pământ.

Până să ajungă însă la toată plenitudinea, progresul ei e încet, poate că are nevoie de tinerete și de efortări în comun pentru completă ei stabilire; poate, că asemenea unor anumite feluri de fructe, are tot atâta nevoie de frig și de furună cât și de soare, ca să se coacă.

Numai în atmosfera creată de această iubire conjugală sigură și adânc înrădăcinată poate cineva găsi liniștea fericită, siguranța deplină a unui ajutor și a unei simpatii sincere, în care copiii vor crește cu ușurință și pe nesimțite, ajungând la vârsta în care să-și îplinească datoriile de credință, de obișnuită supunere și de necesară generozitate, față de cetățenia modernă.

Eu cred, că în mintea unui om atât de bun ca părintele Mc. Menamin, în antagonismul său față de judecătorul Lindsey, e convingerea desăvârșită, că iubirea e cel mai înalt bun și fără îndoială, că aceasta e și convingerea celor mai de seamă dintre aliații săi. Ei cred nu numai, că e cel mai înalt bun personal dar și cel mai înalt bun social.

Și fiindcă știu, că acest sentiment are un progres încet, ei vor să protejeze pe oameni împotriva rupturilor brusce și violente; vor să-i lege în mod irevocabil, să unească obiceiurile și interesele lor într'un mănunchi strâns, așa încât să crească împreună chiar fără voia lor. Ei urăsc divorțul. Se tem de controlul năsterilor fiindcă li se pare, că el micșorează fidelitatea. Ei nu se încred în oameni ca să-i lase să vadă singuri, cât de bună, cât de prețioasă poate fi această legătură absolut permanentă. Ei se tem, că această căsătorie-

companionat a judecătorului Lindsey se va putea prea ușor anula și, că tinerii vor căpăta o mentalitate prea ușuratică și prea confuză. Judecătorul Lindsey susține dimpotrivă, că proiectul său le dă puțină să înceapă o asociație, — care va ține cât viața, — chiar la începutul existenței lor emoționale și, că primejdia mai mare a promiscuității și a trivializării vieții sexuale stă tocmai în interzicerea căsătoriei. El crede, că rigiditățile sistemului stabilit îi zădărnicește propriile sale scopuri. Aceasta e adevărata chestiune.

NICI O DISCUȚIE RELIGIOASĂ

Aceasta nu e de loc în fond, o chestiune religioasă. Lumea e prea înclinată să creadă, că Biserica romano-catolică se împotrivesc la desfacerea căsătoriei sau a familiei, dintr'un principiu al credinței sale, dar aceasta e absolut o greșală. Biserica romano-catolică, e drept, se opune divorțului, dar pe de altă parte ea e gata să anuleze cu mare ușurință o căsătorie și să reducă astfel pe copiii, cari și-au închipuit că sunt legitimi la situația de bastarzi, lucru pe care nici un fel de divorț civil nu l'a făcut vreodată. Dacă astfel de anulări nu sunt prea dese în comunitatea romano-catolică, aceasta nu e din pricina vreunei piedici de doctrină ci din cauză, că obiceiurile, organizația și bunul simț al comunității se opun unui apel prea pripit la asemenea deslegări. E tot așa de nedrept să se acuze biserica romano-catolică de o severitate excepțională în această chestiune, după cum e nedrept să se acuze liberii cugetători de motive și scopuri imorale. Prejudecățile religioase sunt tot atât de nelalocul lor în această discuție, ca și prejudecățile medicale. Adevărata chestiune e o chestiune de psihologie socială și anume: dacă un contract de căsătorie unic universal, invariabil și intolerant duce, sau nu, la stabilirea, — în cele mai multe cazuri, — a acelei iubiri conjugale, adică, frumoasă, deplină, bogată, folositoare societății și protegitoare pentru copii, sau dacă nu e decât o iluzie dăunătoare. Acei cari sunt de partea părintelui Mc. Manamin sunt de părerea dintâi; acei cari sunt cu judecătorul Lindsey sunt de aceasta din urmă.

Intrucât mă privește, trebuie să mărturisesc, că nu sunt atât de partea judecătorului Lindsey, cât sunt de departe de părintele Mc. Manamin iar pe de altă parte, dincolo chiar de părerea judecătorului Lindsey. Aș dori, ca toți să aibă cunoștințele și libertatea de gândire, pe care le pot avea eu în această chestiune, și în toate celelalte. Cred, că orice constrângere zădărnicește propriile sale scopuri și, că animalele și ființele omenești au o înclinare instinctivă de a se împotrivi când sunt siliti să apuce o cale pe care, — dacă ar fi lăsați în voia lor, — ar urma-o în mod absolut firesc.

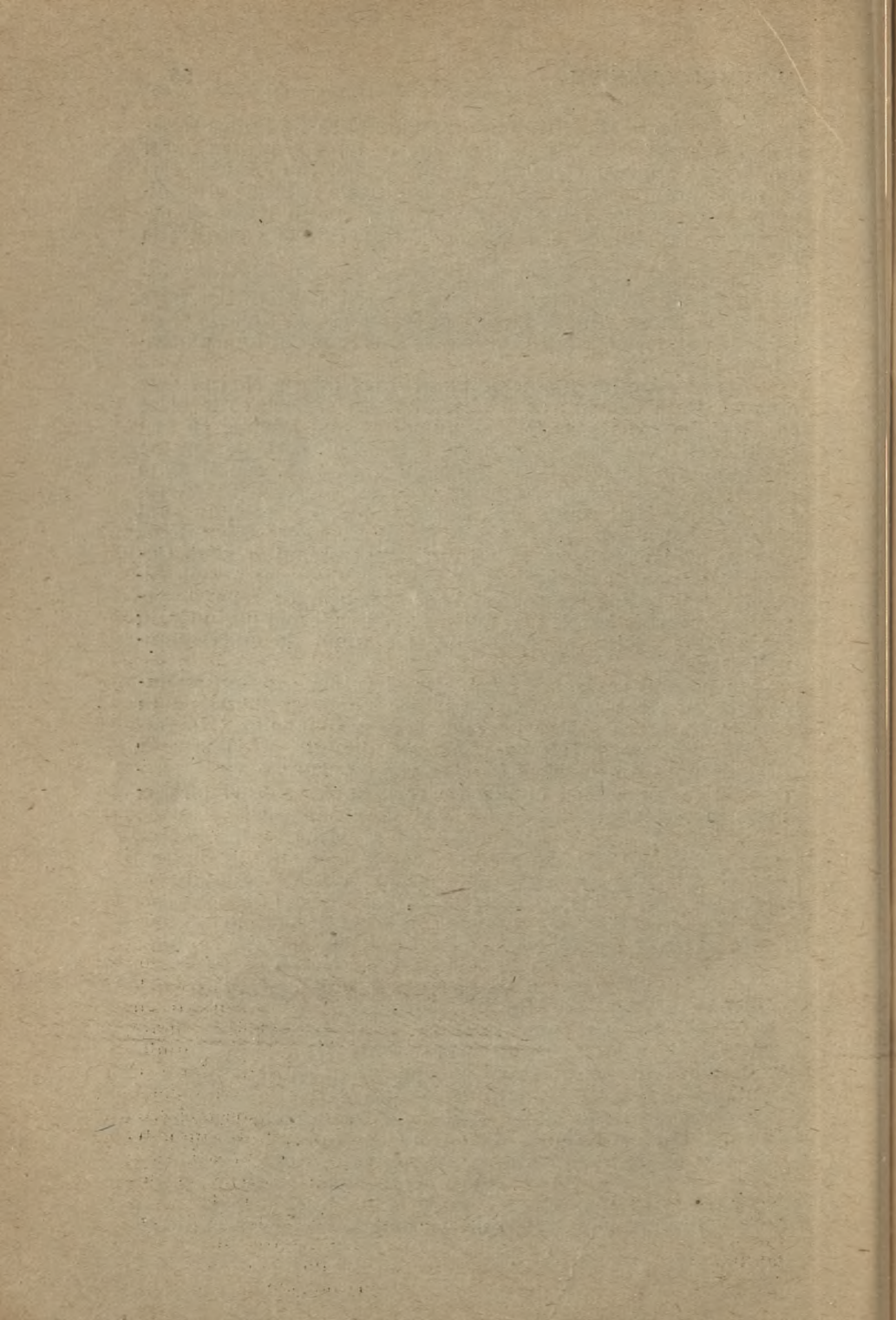
Mare parte din purtările rele în domeniul sexual sunt provocate prin prohibiri și prescripții. Nu urmează, că dacă

un lucru e foarte bun, trebuie numaidecât să fie impus fiecăruia. E o mare varietate de caractere în lume și pentru mulți din aceștia iubirea conjugală e imposibilă. Sunt mulți, cari nu cunosc binefacerile unei iubiri conjugale naturale și depline și totuș găesc într'alte legături, mai puțin legale și desăvârșite, dreptul de a pretinde la respectul și considerația lumii.

Unii oameni se sperie zadarnic de posibilitatea unei varietăți de contracte onorabile și de libertatea legăturilor între bărbați și femei, fiindcă nu-și dau seama cât de firească și de necesară e asocierea între un bărbat și o femeie în lumea noastră de muncitori.

Acesta e un lucru pe care mulți îl pot descoperi și pricepe singuri. Dacă oamenii ar fi absolut liberi să facă ce le place în chestiile sexuale, ar face — numai că mai lesne și cu mai mulți sorti de noroc, — aproape aceleași lucruri, pe care ne străduim din răspuțeri să-i îndemnăm să facă, sau îi silim chiar. Tot atâția s'ar împerechea, câți se împerechează și astăzi și poate mai mulți, iar nenorociții și acei cari nu sunt măscuți pentru asta, n'ar mai fi făcuți să sufere din pricină că n'au avut noroc, sau că au un temperament ciudat. Oamenii n'ar mai fi constrânși; ar exista atunci mai puțină rușine și mai puțină persecuție. Ar fi mai ușor de reparat greșelile, căsătoriile în cele mai multe cazuri ar fi mai puțin târzii; iar o mare scădere a prostituției și a lumii de quasi-criminali sexuali.

În general cred, că mentalitatea și voința populară se îndreaptă cu siguranță spre raționalism, candoare și caritate în chestiunile sexuale și se depărtează de emoționalism, tăinuire, constrângere și înfrânare. Această discuție din Denver e desigur unul din incidente, care vor inaugura o vastă mișcare în favoarea unei curajoase reviziuni și a unei modernizări a căsătoriei.

SIMȚIREA POPULARĂ ȘI PROGRESUL ȘTIINȚEI

MIȘCAREA ÎN CONTRA VIVISECTIUNII

Sunt câteva chestiuni, care servesc într'adevăr spre a clasifica mentalitatea oamenilor. În zilele noastre, clasificările primite pe cale populară rare ori înseamnă ceva. Ești republican sau democrat, ești liberal, laburist sau conservator? Răspunsul îți pomenește numai de accidente ale educației și de împrejurări. Ești socialist? „Suntem toți socialiști în ziua de azi”. Ești creștin? Da și nu, sau un „da” urmat de o lungă explicație. Dar sunt alte întrebări, care sunt pietre de încercare. Puse în mod cinstit și răspunzând la ele tot așa, ele relevă calitatea. — sau, dacă-mi dați voie să spun așa, — dau cheia și culoarea unui spirit, în mod definitiv. Ele înseamnă lucruri exacte. Ele arată ce anume fel de om ești.

Una din aceste întrebări de încercare e aceea asupra controlului nașterilor, fiindcă de credința d-tale, dacă acest control e posibil și de dorit, sau dacă nu e, atârnă. — în mod logic și necesar, — toate ideile d-tale despre concurența dintre țări, popoare și rase și despre posibilitatea socialismului și a păcii mondiale. Dacă poți crede, că el e posibil, atunci pacea lumii e posibilă și dacă crezi, că nu e cu putință, atunci tot ce se vorbește despre pacea lumii nu e de cât aberație sentimentală, sau o pregătire fanfaroană pentru propaganda din viitorul război. O altă chestiune de încercare e întrebarea, dacă slujba oficiată de un preot calificat e, sau nu e faptul central al vieții religioase. Dacă răspunsul d-tale e da, ești catolic, dacă e nu, ești protestant. Toate celelalte puncte în discuție printre diferitele feluri de creștini sunt subordonate acestuia și veți vedea, că deciziile poporului asupra acestor chestiuni sunt, mai mult sau mai puțin, vădit consecvente cu această decizie primordială. Abitudinea d-tale față de educație va fi diferită și tot așa față de literatură și istorie. Vei înfrunta în mod deosebit moartea și durerea. Asupra unei mari mulțimi de probleme importante din zilele noastre, nu știi să te fixezi, umbli de dibuite până ce n'ai reflectat și nu te-ai decis lămurit în

aceste două chestiuni-chei și ți-ai potrivit celelalte idei după ele.

O a treia chestiune cardinală, — poate că nu atât de întinsă în deducțiile sale ca celelalte două, — dar totuși foarte vastă, e chestiunea vivisecțiunii. A-ți fixa în minte, în mod absolut clar și hotărât, atitudinea față de aceasta, e, — după cele două d'întâi, — cea mai sănătoasă și folositoare întreprindere ce se poate închipui pentru o auto-analizare.

Ce e vivisecțiunea? E un nume greșit și înșelător pentru experiențe făcute asupra animalelor în scop de a se căpăta noi cunoștințe. E greșit și înșelător, fiindcă luat literalmente, el înseamnă a tăia de viu și sugerează multor minți, nu îndejuns instruite, ideea despre niște ființe extrem de sensibile, legate și fără apărare, asupra cărora se practică o înceată anatomie, până ce sunt omorite. Aceasta e o idee respingătoare din fire pentru spiritele blânde și bune și imprimă vivisecțiunii o acuzație de extremă cruzime, care denaturează discuția de la începutul ei chiar. Căci cea mai mare parte din experiențele făcute asupra animalelor, în scopuri științifice, nu implică nici o tăiere și produc foarte puțină suferință. Cel mult întepătura unei injecții și boala ce urmează după ea. Și când se taie, într'adevăr, aproape întotdeauna se face, uzându-se de anestezice; iar în mare parte din aceste cazuri nu e de loc nevoie ca animalul să-și revie în fire și nici nu-și revine.

Totuși rămân câteva cazuri în care se impune cu adevărat suferință. Mult mai multă suferință, groază și chin provoacă în fiecare an deschiderea vânătoarei de fazani, — pentru unica plăcere de a trage cu pușca, — nenorocitelor păsări rănite și mutilate, care scapă, de cât provoacă toți cercetătorii științifici din lume într'un an întreg. Viața câinilor „de fantazie“, apoi, — a acelor pocitanii invalide și caraghioase ale rassei canine, — trebuie să fie o acumulare de nesfârșite neplăceri, incomparabil mai mari de cât ale creaturilor inoculate de fiziologist. Dar astfel de considerații nu ne scutesc de întrebarea precisă dacă e drept și permis să diseci de viu chiar un singur animal, sau să rănești măcar, o ființă vie pentru singurul scop al științei.

Aceasta e ceea ce experimentatorul științific pretinde, că e liber să facă și ceea ce anti-vivisecționistii se străduiesc din răspuțeri să împiedice. De partea experimentatorilor științifici nimeni nu tăgăduiește, că un oarecare număr din aceste experiențe sunt dureroase și trebuie să fie dureroase și, că sunt de așa natură, în cât trebuie să fie făcute asupra unor animale cu un grad de inteligență, care nu lasă nici o îndoială asupra suferinței provocate.

Marea majoritate a experiențelor nu implică nici o durere printre ființele asupra cărora se experimentează, dar mai rămân încă acele cazuri recunoscute dureroase. E o cantitate de suferință infinitesimală, în comparație cu imensa acumulare

de dureri impuse zi cu zi de oamenii unor făpturi sensibile, dar totuși ea există.

Anti vivisecționistul vrea, ca legea să împiedice orice experiențe asupra unor ființe vii, în scop științific.

Iar în lipsa unei asemenea legi el vrea să împiedice experiențele asupra câinilor, în particular, chiar atunci când experiența nu implică nici un fel de durere pentru animal. Dar, veți vedea că anti-vivisecționistul tipic e incapabil să creadă, că o experiență poate fi dureroasă; imaginația sa e prea vie, ca să poată accepta afirmațiile despre contrariu. Ideea despre o substanță vie, tăiată pe când palpită și simte încă e prea puternică pentru el. Examinând în fond toate argumentările și apelurile închinării la turburarea sa, veți găsi că obiecțiunile sale se referă la durerea reală, sau imaginară, provocată cu sânge rece, indiferent care e scopul salutar ce-l urmărește.

La asta vrea el să puie capăt. Literatura sa de propagandă e plină de afirmații, că nici o cunoștință de valoare n'a fost vreodată căpătată prin experiențe biologice, dar aceste tăgăduiri absurde ale unor fapte prea cunoscute sunt exagerările firești și obișnuite ale literaturii de controverse. Anti-vivisecționistul sănătos la minte însă, nu-și va sprijini cauza pe o asemenea afirmație, căci — chiar dacă ea ar fi adevărată, — o singură descoperire minunată, mâine, și iată-o răsturnată. Dacă îl vei încolți el îți va răspunde, că nu-i pasă dacă cunoștințele câștigate merită osteneala sau nu. El nu vrea, pur și simplu, să se capete cunoștințele în modul acesta.

MARTIRUL ANIMALELOR FAVORITE

Ar fi ușor de dovedit numeroase contraziceri evidente în mișcarea anti-vivisecționistă, dar scopul meu e mai curând să descriu o idee fundamentală de cât să pun în evidență confuzii de gândire. Vreau să deslușesc aceea ce e la baza simțimăntelor anti-vivisecționistilor, iar nu să număr punctele de controversă.

Dar, trebuie să atrag atenția asupra văditei indiferențe, manifestate de spiritele ce se agită în această mișcare anti-vivisecționistă, față de orice fel de experiență asupra animalelor, — ori cât de dureroasă pentru ele, — care nu dă rezultate științifice. Lumea animalelor favorite e o lume de experiențe fără scop, făcute asupra vieții însăși. Viața „favoriților” femeilor neglijente e în general o poveste extraordinară cu hrană nepotrivită și excesivă, cu accese de îngrijiri fantastice și de neglijență. Iar aceste creaturi sunt ele însele, în multe din varietățile lor, produsele unei industrii de creștere barbară, care sacrifică vigoarea și vitalitatea micimii ciudățeniei și urătenii dragălașe; dar anti-vivisecționistul nu s'a arătat niciodată câtuș de puțin dispus să cuprindă acest urât trafic cu diformitatea animală în goana sa împotriva cercetărilor științifice. Nici nu vedește vreo repulsiune față de im-

portul micilor maimuțe și al altor mici animale atractive de felul ăsta, care sunt smulse din mediul lor natural, ca să moară în timpul călătoriei, sau să piară în mod mizerabil dar „amuzant“ în medii neprielnice și adeseori înspăimântătoare pentru ele. În adevăr, se pare, că o mare parte din sprijinul social și financiar al anti-vivisecțiunii pornește tocmai de la acel soi de oameni, cari susțin pe crescătorii și furnizorii de animale, hărăzite să devie „favorite“.

Dar foarte probabil amatorul de câini-jucărie nu-și dă seama de oroarea biologică a acestor proceduri. În disprețul său pentru durerea și neplăcerea posibilă într'un caz și în exagerarea durerii și a neplăcerii în celălalt caz, găsim firul chestiunii fundamentale al acestei controversse. Animalul favorit e pentru el un lucru mic și drăgălaș, iar străduelile lui continue ca să respire cu bucățica lui de nas sunt considerate ca foarte nostime; puțina lui poftă de mâncare e pusă pe seama gusturilor delicate iar vădita lui proastă sănătate e numită „delicatetă“; el e continuu spălat și pieptănat, nu miroase și e o ființă dulce și drăgălașă; joasnica lui dependință fizică de proprietarul său, spaima și groaza sa de lumea de dincolo de casa stănănului său e foarte măgulitoare și lesne interpretată ca iubire.

E aceeași aversiune de a recunoaște realitatea în cazul câinelui favorit, ca și în cazul câinelui din mâinile experimenterului, numai că această aversiune e plasată într'un unghii diferit. Cel dintâi duce o viață de neplăcere generală, dar e necesar pentru tipul-proprietar, sau protector al acestui soi de câini să creadă, că favoriții săi se simt delicios de bine; cel de al doilea poate foarte bine să nu sufere câtus de puțin, poate să-și manifeste cea mai mare prietenie față de omul, care l-a făcut să contribuie la știință, sau poate să sară voios pe masă, ca să i se facă injectia, care e urmată de o palmuță și de o bucățică bună de mâncare, dar, e lucru hotărît, că trebuie privit ca fiind îngrozitor de chinuit. Acestea sunt totuși iluzii sincere, rezultatul unei mentalități special formate și anti-vivisectionistul nu poate fi acuzat de contrazicere voită. Intenția lui sau a ei, — de obicei e mai mult ea, — e să împiedice și să interzică de a se provoca, — cu sânge rece și în scop științific, — ori ce poate părea durere, unui animal care, cred ei, că suferă.

Ura lor nu e în contra durerii, impuse nentru știință. Profesioniștii medicali sunt în masă pentru vivisecțiune și după mărturia lor, cunostințele trase din vivisecțiune au făcut cu puțință tratamentul cu succes al multor cazuri de suferință omenească. Întru cât nutem măsura o durere față de alta sau suferința unei ființe față de suferințele altelea vivisecțiunea a micșorat considerabil suferința omenirii. Dar anti-vivisectioniștii nici nu vor să audă de așa ceva, pentru că nu e important pentru felul cum concep ei acest caz.

În special animozitatea antivivisectioniștilor e vădit împotriva intenției precise și a scopului științific iar nu împotriva

va durerii propriu zise. Generala subjugare a animalelor scopurilor omenești nu e pusă în discuție. Mulți antivivisecționiști sunt, ca și favoriții lor, carnivori. Ei vor lăsa să funcționeze înainte abatoriile, când vor fi închis laboratoarele; vor recunoaște dreptul și datoria proprietarului unui câine mare de a bate pe norocosul său protejat, ca să-l învețe să se poarte frumos și de a nu-i da de mâncare ca să-l domesticească; s'ar indigna dacă li s'ar refuza libertatea de a da să mănânce favoriților lor orice le trece prin minte, — cu condiția, ca nici o cunoștință științifică să nu rezulte din reacțiunea; ce urmează unei asemenea hrane. E doar caluza hotărîre a omului, care ține scalpul în mâinile sale curate, pe care n'o pot ei suporta. Și asta, nu fiindcă e crud, — căci e bine vădit că nu e crud, — dacă ar avea vreo înclinare spre cruzime, firea excesiv de simțitoare a antivivisecționiștilor l'ar înțelege probabil mai bine, — ci fiindcă nu e împins de instinctele și poftele sale ca să facă ceea ce face, ci de dorința de a cunoaște, provoacă rezistența și sentimentul de opoziție în potrivnicii săi. Vivisecțiunea e numai ocazional și incidental provocarea unei dureri și antivivisecțiunea nu e în realitate câtuș de puțin o campanie împotriva durerii. Adevărata campanie e îndreptată împotriva introducerii sondei științifice în misterele și lucrurile tainuite de care, — așa simt ei, — n'ar trebui să se apropie cineva decât cu respect, dragoste, simțire și pasiune chiar, sau dacă nu, să le ocolească. Acum încep să-mi dau seama că e o campanie făcută în scop de a proteja o lume de fantazie, — fantazii atât de dragi și de necesare, — împotriva științei. E un contra-atac împotriva unui tratament al animalelor, care dă o puternică desmintire plăcutei și complicatei mitologii în care aceste biete făcături mărginite sunt umanizate și li se pun în seamă răspunsuri, acte de fidelitate și relațiuni de simpatie de care, în realitate, abia dacă sunt ceva mai capabile de cât plantele. Curioasa, materialista, nerușinata și inteligenta mainuță se pretează mult mai puțin ușor decât câinele la astfel de interpretări mitologice și de aceea se bucură și de mult mai puțină considerație din partea antivivisecționiștilor.

Dar, poți spune unui câine, că el gândește și simte orice, ori cât de nobil și complex și el te va privi cu un aer afirmativ, dând aprobator din coadă. Și de aceea toată controversa și furia discuțiilor se centralizează cu încăpățănare în jurul câinelui.

La întrebarea pe care am pus-o, dacă e justificabil să se împue la nevoie o suferință animalelor, în scop științific, partizanul vivisecțiunii spune: „Da“. El spune „da“ din pricină că privește întreaga speță animală ca existând, nu numai pentru senzațiile sale prezente, dar ca o parte ce concurează la dezvoltarea unei realități, care sporește mereu în cunoștințe și puteri. Înclinarea sa de a vedea lucrurile lămurite, așa cum sunt și de a admite subordonarea animalelor omului, în

serviciul străduințelor mereu crescânde ale acestuia de a înțelege și de a controla. El privește animalele ca pe niște semeni mărginiți și simplificați ai ființei noastre mult mai complexe și de seamă și nu poate concepe o întrebuintare mai folositoare a vieților lor decât să servească la scopurile dezvoltării spirituale. Ce sunt altminteri viețile lor? Un joc continuu de dorinți și de frică, — care se sfârșește când sunt devorați de alte făpturi mai mari sau mai mici. Mentalitatea antiviviseccionistului e în contrast absolut cu acest fel de a vedea. Lumea pe care partizanul vivisecciuunii e silit s'o despoae, antiviviseccionistul o îmbracă în faldurile simțirii și ale instinctului de conservare. El își inchipue, că păsările și animalele au suflet, memorie și spirit critic. Își imaginează câinii și pisicii agitați de presimțiri, îi vede prada grijei de ce se va întâmpla, măhniți și contrariați. Nu-i deosebește în mod clar de oameni. Adesea chiar compară pe aceste animale împodobite cu calități imaginare, cu omenirea și în dezavantagiul acesteia din urmă. El îmbogățește și împodobeste realitatea dar, în același timp, o denaturează și o ascunde prin aceste împodobiri. El se teme de realitatea goală, întocmai după cum un copil se sperie de un schelet.

Experimentatorul biologic face experiențe fiindcă vrea să afle. El nici nu se sperie de durere dar nici nu vrea, ca ea să intre în experiențele sale. O evită pe cât îi e cu putință. Mă îndoiesc, ca munca sa ar fi determinată de scopuri practice, și nici nu cred, că ar fi de mare valoare dacă el ar întreprinde-o direct în scop de a vindeca bolile, de a face un bine umanității, sau altelea de soiul ăsta.

Scopurile sentimentale implică o muncă lăbărtată, îmbăcșită de sentimentalism și neeficace. El vrea să afle cunoștințe noi, pur și simplu, fiindcă vrea să afle; acesta e lucrul său caracteristic. Aplicația practică urmează fără să fi fost căutată. El e un tip al umanității, care poate să se înmulțească — sau nu în lumea noastră, — majoritatea dintre noi nu țin atâtă să capete cunoștințe noi. Vrem să ne păstrăm iluziile. Nu ținem atât la știință pentru noi și pentru alții, preferăm să fim fericiți în imaginația noastră și salvarea animalilor din „ghetarele” viviseccioniștilor apelează tot atât de mult la adâncul nostru instinct de conservare cât și la larg răspândita dorință de a apăra pe cel slab împotriva celui tare.

NOUL POPOR AMERICAN, CE-I LIPSEȘTE?

Poporul american e mult mai puțin sensibil la opinia străinilor de cât obișnuia să fie altă dată; dar trei sau patru scrisori primite de mine, dovedesc, că sunt încă și americani cari vor să fie discutați.

Ei cer să li se facă profeții despre viitorul americanilor. Cererea e prea vastă pentru mine. Dar, împreună cu alte personaje engleze, am avut prilejul să reflectez ceva mai intens, în ultimele câteva luni, asupra unor anumite aspecte ale viitorului american și ar fi interesant de examinat reacțiunile și concluziile lor convergente.

Englezii n'ar consimți nici odată să considere pe americani, ca străini, în modul în care îi consideră, de pildă, pe turci și italieni. Ei simt o mare și profundă curiozitate față de tot ce privește pe americani. Această curiozitate nu e totdeauna prietenoasă; există multă iritație și ostilitate de ambele părți. Dar pe când un englez n'ar spune nici odată „de'as fi italian“, i se pare foarte ușor să spuie: „de'as fi american“. În imaginație, el încearcă așa zicând, să vadă cum i-ar sta cu drapelul în dungi și stele. Il interesează piesele americane și înțelege nuvelele americane. Se vede pe el însuș, trăind în felul ăsta. Fără monarhie, „comitate“ și armata noastră, nu știu zău cât de americani n'am putea părea noi, englezii.

Astăzi viața comună americană e descrisă în mod foarte viu și îndemânat de către scriitorii americani, în primul rând pentru foiosul cititorilor americani; dar opera lor câștigă din ce în ce mai mult atenția mereu crescândă a cititorilor europeni. Până aproape de zilele noastre, nuvelele americane au fost, ca să zic așa, nuvele europene despre America: ele urmau metodele europene și respectau modelele europenilor. Personagiile lor aveau o predispoziție bolnăvicioasă de a trece Atlanticul. Dar acum există o școală de scriitori americani, cari tratează în felul lor propriu nuvela și hogătia lor de material, demnă de invidiat. Sherwod Anderson, Sin-

clair Lerois și ma. presus de toț. Dreisser, sunt exemple de seamă ale acestei noi independențe literare americane, ai cărei profeți au fost Edgar Poe și Whitman, iar Stephen Crane, cel mai strălucit pionier.

Upton Sinclair învăluie puterea unui foarte mare scriitor în drapelul unui vehement propagandist; dar nici el nu trebuie uitat în relatarea eliberării literare a Americii.

CÂTEVA NUVELE AMERICANE SEMNIFICATIVE

„*Babbitt*“ era o foarte interesantă expunere a vieții comerciale americane, văzută și scrisă cu o desăvârșită originalitate, și apoi, — deși mulți dintre noi au găsit pe *Martin Arrowsmith* puțin cam neverosimil și neconvingător, — *Elmer Gentry* ne-a produs efectul obișnuit al scrierilor lui Sinclair Lewis și anume: impresia de a privi ceva real și foarte viu, printr'o lentilă care, — ce e drept, — refractează și exagerează, dar care dă tocmai o impresie mai puternică, multumită acestor măririi. Citind, crezi în *Babbitt* și înțelegi că lumea americană poate fi bătuită de nenumărate lipsuri ca *Babbitt*, pe când în acelaș timp, îți vine să te îndoiești că a existat vreo dată vreun „*Babbitt*“ întocmai ca acesta. *Elmer Gentry*, care se ocupă de viața populară religioasă îți dă și mai mult impresia că privești prin pereții bulbucați ai unei sticle. Ea are calitatea veracității; adică simți citind-o că ceea ce vezi într'însa e în adevăr acolo; simți, că nu e „trucată“. Dar simți în acelaș timp, că cele ce vezi au o altă proporție. Povestea e universală. Acolo unde există o renaștere a simțului religios și o activitate de misionari populari, fie catolici, fie protestanți, există aceeași primejdie a unei reacțiuni între tipul predicatorului „magnetizator“ și femeea impresionabilă, fie ea convertită sau asociată. Dar modul de desfășurare e altul, din pricina atmosferei sociale absolut fără precedent în care se petrece și tocmai în asta constă marele interes pentru observatorul european.

Prima calitate, care impresionează pe european e bogata vigoare a vieții sociale, pe care o desvăluie aceste cărți; a doua e imensa ei cruditate și mai ales lipsa de veracitate și de cultură și absenta oricărei nuante intermediare, ceea ce dă un fel de alb-negru universal. Toți par că gândesc aceleași lucruri și că le exprimă în acelaș limbajiu comun. Henry James, în prea rar citata sa carte „*Scena Americană*“ se plânge de țara sa natală, așa cum a văzut-o în 1909 spunând că „nimic în ordinea comună, nu e înnoia altui lucru, un ciudat rezultat îmi pare al faptului, că atât de multe lucruri se afirmă tocmai ca fiind vădit înainte“. *Babbitt*, *Elmer Gentry* vorbesc despre o lume care trebue să fie în prima linie, sau de nu, să piară. Ținând cartea în-mână îți vine să spui: „Aceasta e o societate în care, absolut, nu există critica“, ceea ce ar însemna să ignorezi complet existența tocmai a cărții ce

ții în mână. Dar e o societate în care critica și ideea de a se retrage din prima linie și de a reflecta asupra lucrurilor, e vădit abia la început.

O năvălă americană de o putere considerabilă, care e citită în toată Europa cu mare curiozitate și admirație e „*O tragedie americană*” a lui Dreisser. Dreisser e în extrema accepție a cuvântului, un geniu. El pare că lucrează datorită unui rar și neexplicabil imbold, imens de mult, fără autocritică, fără vreo fantezie sau oboseală în scrisul său. De mult am admirat, scrierea sa „*Sora Carrie*” și m’am revoltat împotriva lungii sale nuvele „*Geniul*” care e desigur cel mai mare, cel mai plicticos exemplu de ineptie, ce s’a produs vreo dată de către un scriitor de mâna întâia. „*Tragedia americană*” a lui e, — sunt de acord cu Bennett, — una din cele mai de seamă nuvele ale acestui secol. E ceva mai mult decât reproducerea în mărime naturală a unui mic colț reprezentativ din viața americană, luminată de fulgerul unei triste tragedii. Dar nu sunt de aceeaș părere cu Bennett în ce privește condamnarea stilului ei. E drept că e aspru, plin de locuțiuni barbare, dar nu e nici odată obositor, ține pe cititor încordat și redă acel mare adevăr aspru, vast, pe care are să-l spuie cu o putere ce nici o precizie gramaticală, nici un limbajiu corect n’ar putea-o atinge. Mare, aspru și vast cum e acest adevăr, el mă îndeamnă să spun despre America, ceva ce de multă vreme aveam în minte.

NOUA VIAȚĂ PUBLICĂ ÎN AMERICA

Permiteți-mi să expun două impresii ale unui foarte inteligent cititor francez despre aceste cărți reprezentative. Primul lucru ce impresionase era vasta libertate de mișcare și universal neastâmpăr al acestor oameni din popor, în comparație cu existența limitată și înțepenită pe loc a egalilor lor din Europa (întrucât aceștia pot fi considerați ca egali). A doua impresie, și cea mai puternică, — i-a produs-o extrema slăbiciune și sărăcie a vieții lor intelectuale. Ne găseam în prezența unui popor cu o conversație foarte superficială. Discuțiile lor n’aveau nici varietate, nici pătrundere. N’aveau nici un fel de poezie. Păreau că nu cunosc numele pasărilor, florilor, mineralelor și altor lucruri din natură și nici că le-ar fi observat vreodată. N’aveau nici figură de stil în limbajiu lor și nu vorbeau decât un „argot” oribil de vulgarizat prin prea multa întrebuintare. Nu vădeau nici o credință pe care europeanul s’o fi putut recunoaște ca religie și n’aveau nici un fel de idei generale. Renașterea sentimentului lor religios era cea mai meschină, cea mai searbădă orgie de emoție în masă. Nu cunosteau nici un fel de literatură. Citeau atât de prost în cât știrile trebuiau să le fie stri-

gate din vârful coloanelor. Sărăcia limbajului lor era însă pămîntătoare. Inamoratul în extaz era în stare să exclame: „Zău, că ești strășnică!” Observatorul meu francez susținea, că acesta e un popor aproape de degenerare, istovit, la jumătatea drumului înapoi spre muțenie și abrutizare.

Avurăm o lungă discuție, căci eu sunt încă susținătorul Statelor-Unite și la sfârșit cedarăm amândoi.

Fui nevoit să admit, că există o vulgarizare a limbajului, dar susținui, că acesta nu era decât o fază. Două treimi din numele personagiilor din cartea lui Dreisser erau nume din centrul și din estul Europei. Acești oameni erau noi veniți; ei lăseseră în urma lor limbile poloneză, cehă, evreiască sau germană și numele florilor, istoria și literatura odată cu ele. În timpul procesului lor de transplantare în noul sol, se produsese în ei o vastă mișcare spirituală. Nu se făcuse nici o încercare serioasă de a-i asimila vreunui fel de cultură americană. Era atunci de mirare dacă se înțelegeau între dânsii într-o englezească vulgară, cu timpuri și moduri greșite.

Și ceva mai mult, oamenii aceștia erau încă nestabiliți, se mișcau într-o arenă vastă, în care florile și alte asemenea lucruri poetice variau la infinit. Oamenii nu prind frazeologia unor astfel de lucruri, umblând pe drumuri. Și tocmai după cum limba lor maternă se uzase prin frecarea și mișcarea continuă a imigrării, tot astfel credința și tradițiile lor naționale se uzaseră și din ele rămăsese ceva brut și vulgar. Dar aceasta nu era decât o fază de degajare. A te desbrăca nu înseamnă a degenera. Curățirea unui câmp nu înseamnă slăbirea lui.

Astfel argumentai. Antagonismul meu însă, câștigă noi puncte întrebându-mă: dacă era vorba de o curățire ce se clădea pe locul curățat? Unde erau marile și viguroasele școli și colegii din care avea să se ridice noua cultură? Unde erau semnele despre o copioasă literatură effină, de o calitate superioară? Știam câte ceva despre viața din colegiile americane și calitatea noii civilizații ce se plămădea acolo era cam îndoeinică. America, spunea prietenul meu, e un lucru nou în lume, o vastă posibilitate, o speranță pentru toată omenirea. Școlile, colegiile, literatura populară, conducerea intelectuală a unei astfel de societăți. — dacă avea într'adevăr să realizeze aceste speranțe și să-și împlinească menirea. — trebuiau să fie lucruri mult mai solide, mai vaste și de mai bună calitate decât putea da sărmana și bătrâna Europă.

Dar erau ele cel puțin tot atât de bune? Voiajorul american în Europa, părea, — când intra în vreo discuție abstractă, — că e mult mai puțin capabil să-și exprime și să-și mănuiască ideile, decât era echivalentul său din Europa. Dar aceasta aduse discuția pe terenul individualităților, în care nici un argument nu e cu putință.

E NEVOIE DE O RENAȘTERE INTELECTUALĂ
ÎN AMERICA?

Mă reîntorc la Henry James. El descrie o lungă călătorie dela nord la sud. Vorbește de „înfățișarea pretențioasă a trenurilor Pullman, al căror enorm huruit monoton pare că-ți spune necontenit: „vezi ce fac eu din toate astea, vezi ce fac eu, vezi ce fac eu?“

La care, în calitate de băștinăș reîntors în patrie, el îi răspunde: „Văd ceea ce *nu* faci, ceea ce *nu*-ți dai osteneala să faci și nu stric eu dacă sunt înzestrat cu acea luciditate, care nu pare tocmai să-ți convie, din pricina adevărului, ce cuprinde!“

Ezită încă să mă pronunț. Nu-mi place să micșorez, sau chiar să par că micșorez imensa desăvârșire, pe care America o întruchipează în formă materială. Dar aș fi dorit o dovadă mai bună decât aceea pe care mi-o dau aceste nuvele și relatarea generală a lucrurilor de acolo, despre o mare mișcare fără precedent în întreaga societate americană, spre o activitate intelectuală intensă și pe o scară, în proporție cu prilejurile sale. După cât mi se pare, lucrurile stau astfel: școlile primare din cele mai multe state ale Uniunii (în nici un caz însă toate) sunt poate tot atât de bune ca și școlile elementare din Germania și Anglia. Dar nici de cum mai bune. Da, dar pentru nevoile speciale ale Americii, ele ar trebui să fie de patru ori mai bune. Copiii nu se duc la școală așa de regulat ca cei din vestul Europei, și ar trebui să se ducă mai mult chiar. America e destul de bogată să-și ție toți copiii la școală până la 16 ani, ca să învețe să se servească cu pricepere de limba lor, să învețe elementele științei și ceva sănătos și solid despre restul lumii. Dar ea nu face nimic de felul ăsta. Progresul său educativ e superficial și pretențios. E cu zeci de ani înnapoia progresului material. Unele discuții ale „fundamentalistilor“ au dat la iveală, că ținuturi întregi din Statele-Unite sunt intelectualește, cu douăzeci de ani în urma Europei occidentale. Ar trebui să ofere populației sale toată cea mai bună literatură din lume, opere științifice de valoare și scrieri de controverse moderne, pe un sfert de dolar, sau mai puțin, un volum complet. Noi, în Anglia, putem face asta, dar în America asemenea cărți costă între unul și douăzeci de dolari. În America oameni din popor și copiii lor trebuie să citească numai cărți uzate sau de loc. De fapt ea ridică marea națiune a viitorului pe o temelie, care ar fi socotită ca insuficientă chiar și pentru o societate uzată, cimentată de tradiții din vechea Europă.

Asta nu e de ajuns. Trebuie să ia măsuri. Dacă nu ia măsuri toată marea ei promisiune e zadarnică. Dar proporția mereu crescândă a autocriticii în America, de care aceste cărți pe care le-am citat, sunt numai exemple, e un indiciu că va lua

măsuri. Cu cât se va sili mai repede să ia măsuri bune și drastice, cu atât mai voios vor crește în mintea mea speranțele în viitorul Americii. Dar sarcina nu e ușoară. Dacă e vorba ca ea să fie făcută în întregime, se cere o foarte mare sfortare. Universitățile, distribuirea de cărți și mai presus de toate, școlile publice, în America, trebuie să sufere ceva ca un fel de renaștere, mai înainte ca atmosfera din „O tragedie americană“ să poată fi scoasă din realitate și trecută în istorie, iar poporul american să-și ia locul, — ce i-l oferă avantajile sale materiale, — de supremație printre națiunile de pe pământ.

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ
CLUJ-NAPOCA

3775/82
ANTICARIAT
CLUJ
— Lei 3 —

Prețul 12 Lei